



Ramdane Babadji

100 in 1 pojem za učenje
človekovih pravic



Naslov originala:

Ramdane Babadji: 100 et 1 mots pour l'Education aux Droits de l'Homme
EIP, Ženeva 2001.

Pomoč pri izidu originala: Yves Lador in Lucie-Mami Noor Nkake

Avtorske pravice: Les editions de l'EIP ©Geneva
ISBN 2-9700247-4-8

Prevod:

Alenka Elena Begant
Barbara Kobale

Strokovni pregled:

Matej Verbajs
Pravno-informacijski center nevladnih organizacij PIC

Oblikovanje naslovnice:

Ksenija Pfeifer

Prelom in oblikovanje:

Goran Radinović

Lektoriranje:

Maja Lutar

Založba:

EIP Slovenija – Šola za mir
Center za državljsko vzgojo

Prevod originala izdan s finančno pomočjo

Svetovne zveze EIP
Veleposlaništva Kraljevine Nizozemske (Matra Kap Program)

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

342.7

BABADJI, Ramdane

100 in 1 pojem za učenje človekovih pravic /
Ramdane Babadji ; [prevod Alenka Elena Begant,
Barbara Kobale]. - [Maribor] : EIP - Šola za mir,
Center za državljsko vzgojo, [2005]

ISBN 2-9700247-4-8

COBISS.SI-ID 54511105

Predgovor

Današnje delovanje na področju človekovih pravic je posledica tako občutka, da je to potrebno, kakor tudi želje za bolj pravičnejši, bolj pošten in prijaznejši svet. Soočeni z globalizacijo, družbenimi spremembami in novimi izzivi v odnosih med generacijami in skupnostmi, so šole in učiteljice/učitelji dolžni ter odgovorni otrokom in mladostnikom pomagati naučiti se skupnega življenja. Otroci in mladostniki morajo v sebi razvijati željo, ki je eden izmed temeljnih stebrov človekovih pravic: željo po skupnem življenju in znanje, kako to storiti.

V leksikonu pred vami je zbran 100 in 1 pojem za učenje človekovih pravic. Pričujoča publikacija vam bo povedala veliko več kot običajni slovarji in leksikoni: izbrani pojmi vam bodo povedali zgodbo o človekovih pravicah. Napisana je tako, da jo lahko učiteljice/učitelji, katerim je publikacija v prvi vrsti namenjena, na svoj način posredujejo otrokom in mladostnikom.

Zgodba o človekovih pravicah je več kot le nizanje dejstev, osnov in načel iz preteklosti. Zgodovina človekovih pravic je zgodba, ki nas vodi v prihodnost in se pravkar oblikuje. Danes in tukaj naš vpliv odloča o oblikovanju jutrišnjega sveta.

Zaradi tega pričujoči leksikon omogoča vsakemu izmed svojih uporabnikov - dijakinjam/dijakom, učiteljicam/učiteljem, študentkam/šudentom in vsem ostalim zainteresiranim, da zgodbo človekovih pravic odkrivajo glede na svoje interese. Bralka/bralec lahko prične s katerikoli pojmom in, na primer, prične spoznavati svet človekovih pravic z institucijami varovanja, nato preuči različne odbore, komisije, svete, sodišča itd. Bralka/bralec se lahko posveti tudi npr. problemom izobraževanja z vidika človekovih pravic. V vsakem primeru bo imela/imel priložnost spoznati tudi pravno izrazoslovje sporazumov, deklaracij, zahtev za obravnavo in apelov.

Katerikoli pristop že izberete, pomembno je vedeti, da so ti termini stebri, na katerih moramo graditi našo prihodnost, od »Afriške komisije za človekove pravice in pravice ljudstev« pa do »zahteve za obravnavo«.

Vrednote človekovih pravic so zapisane v Splošni deklaraciji človekovih pravic, ki jo je sprejela Generalna skupščina ZN 10. decembra 1948. Ta deklaracija vključuje tudi pravico, ki je osnova za delovanje Mednarodnega urada za izobraževanje (International Bureau of Education) in Svetovnega združenja šol za mir EIP: pravico do izobraževanja.

Čeprav pogosto zapostavljena, ta pravica zavzema osrednje mesto med vsem človekovimi pravicami. Ne pozabimo, da pravica do izobraževanja skozi Odbor

za ekonomske, socialne, kulturne pravice vpliva na nedeljivost in soodvisnost vseh človekovih pravic in da je izobraževanje temeljna pravica sama po sebi, kakor tudi pot do vseh ostalih pravic, pripadajočih človeškemu bitju.

S sodelovanjem IBE in EIP pri objavi tega slovarja smo želeli ne le pripomoči k uresničevanju učenja človekovih pravic, temveč tudi ponuditi uporabno orodje za učenje človekovih pravic.

Cecilia Braslavsky
direktorica Mednarodnega urada za izobraževanje IBE

Monique Prindezis
generalna sekretarka Svetovnega združenja šol za mir EIP

Uvod

Generalna skupščina Združenih narodov je leta 1994 proglasila obdobje 1995 – 2004 za »Desetletje učenja človekovih pravic«. Ta ideja ni bila nova; prisotna je v temeljnih mednarodnih dokumentih o človekovih pravicah že od leta 1948. Preambula Splošne deklaracije človekovih pravic pravi, da so človekove pravice »skupen ideal vseh ljudstev in vseh narodov« in da si morajo vsi posamezniki in organi družbe prizadevati, da se spoštovanje teh pravic in svoboščin razvija skozi »pouk in vzgojo«. Enako idejo vsebuje tudi statut Unesca, ki pravi, da »...ker se vojne pričnejo v glavah ljudi, se mora tudi obramba miru roditi na enak način«. Od takrat dalje vsi regionalni in mednarodni dokumenti človekovih pravic redno poudarjajo pomen učenja človekovih pravic.

Kljub temu pa vsaj zaradi dveh razlogov ne smemo podcenjevati obsega in težavnosti poslanstva vzgojiteljic/vzgojiteljev in učiteljic/učiteljev. Prvič, ker izobraževanje o pravicah običajno ni vključeno v programe izobraževanja učiteljic/učiteljev, še posebej ne v dodiplomsko izobraževanje učiteljic/učiteljev osnovnih in srednjih šol. V kolikor se le-ti ne seznanijo s človekovimi pravicami preko dela nevladnih organizacij ali zagovorniških skupin, ostanejo na tem področju praznih rok. Drugi razlog pa je ta, da je potreba po tem znanju od sprejetja Splošne deklaracije človekovih pravic zelo narasla, saj se je mednarodna zakonodaja izjemno razširila s številnimi novimi besedili in institucijami. Promocija človekovih pravic je dobila zagon, hkrati pa je postala zelo kompleksna. Cilj publikacije – leksikona, ki je pred vami, je, da postane vaš vodnik po mednarodnem pravu človekovih pravic.

Namen pričujočega leksikona je vzgojiteljicam/vzgojiteljem in učiteljicam/učiteljem, pa tudi vsem drugim zainteresiranim, zagotoviti natančno razlago terminologije, za katero menimo, da je pomembna pri razumevanju človekovih pravic.

Ker je leksikon mišljen predvsem za učiteljice/učitelje, smo izbirali pojme – ali če uporabim termin iz jezika leksikografov »vnose« – na osnovi dveh parametrov.

Prvi parameter je povezan z razumevanjem človekovih pravic: radi bi učiteljicam/učiteljem in učenkam/učencem posredovali preproste, a natančne definicije pojmov, za katere menimo, da so danes najbolj reprezentativni. Za nekoga, ki se prvič sreča s temo človekovih pravic, ni enostavno razumeti obsežno in kompleksno zbirko pravnih dokumentov. Mednarodna zakonodaja s področja človekovih pravic ima poleg težkega pravnega jezika tudi nenavadno strukturo. Razvila se je na osnovi izkušenj spreminjajočih se mednarodnih političnih okoliščin v zadnjih petdesetih letih in izraža decentralizirano naravo svetovne skupnosti. Posledično

in odvisno od sistema (regionalni ali mednarodni) oziroma sporazuma, so uporabljeni različni pojmi za označevanje enakih stvari, ali pa se enak pojem uporablja za označevanje povsem različnih stvari. Na podoben način so bile ustanovljene tudi institucije za zaščito človekovih pravic, za katere ni nujno, da imajo enake pristojnosti navzlic dejstvu, da so bile ustanovljene pod enakimi pogoji.

Drugi parameter je izobraževanje. V tem leksikonu smo dali prednost pojmom, ki so povezani z izobraževanjem. Želeli smo izpostaviti pravila, ki urejajo različne vidike izobraževanja: vsebino, pravico do izobraževanja, status različnih nivojev izobraževanja, status učiteljev itd. Ob upoštevanju tega dejstva boste kot bralka/bralec razumeli, zakaj na tem mestu razlagamo »pravico do izobraževanja«, ne pa tudi »pravice do zdravja«. Podobno velja tudi za izbiro ter razlago mednarodnih institucij: vključene so tiste, ki se na takšen ali drugačen način ukvarjajo z izobraževanjem.

Naj povzamemo: v leksikon so vključeni tisti pojmi, ki se nanašajo na učenje človekovih pravic in so povezani s področjem izobraževanja, kot ga obravnavajo različni mednarodni in regionalni dokumenti človekovih pravic.

Pojmi v leksikonu so urejeni po abecednem redu in pojasnjeni oziroma opisani v vsem razumljivem, a še vedno strokovnem jeziku. Če ima določen pojem več pomenov, so razloženi vsi. Podobno je pri pojmi, ki imajo enake posledice. Na koncu vsake razlage boste v opombi »Poglej tudi« našli pojme, ki so z njim povezani.

Kot glavni vir razlage pojmov so uporabljeni mednarodni dokumenti o človekovih pravicah. Posamezni dokumenti so navedeni pri razlagah, začenši z navedbo vrste dokumenta (sporazum ali priporočilo) in organizacije, ki ga je sprejela. Dokument je citiran, če sam daje točno definicijo pojma. Drugi vir razlage pojmov je bilo splošno mednarodno pravo, različni priročniki in slovarji s področja prava. Na koncu seznama pojmov je dodan kronološki seznam vseh besedil, ki so omenjena v leksikonu.

Sledeča primera ponazarjata način, kako lahko uporabljate leksikon, ki je pred vami. V prvem primeru nas zanima pravica do izobraževanja, v drugem pa Organizacija Združenih narodov.

Prvi primer: »Pravica do izobraževanja«

Predstavitev pravice do izobraževanja, kot je zagotovljena v različnih uradnih dokumentih (Splošni deklaraciji človekovih pravic, Mednarodnem paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah in Splošnem komentarju Odbora za ekonomske, socialne in kulturne pravice). Predstavitev pogledov različnih nivojev izobraževanja (osnovno, srednje in višješolsko).

V opombi »Poglej tudi« je naveden seznam obravnavanih vnosov, ki se prav tako navezujejo na pravico do izobraževanja:

- Odbor za ekonomske, socialne in politične pravice, ker je organ, katerega mandat je, da sledi uresničevanju pravice do izobraževanja;
- vsebina in cilji izobraževanja, ker je država obvezana, da skrbi za določene izobraževalne vsebine;
- ekonomske, socialne in kulturne pravice, ker je pravica do izobraževanja ena izmed teh pravic;
- zagovornik človekovih pravic, ker je učitelj tudi zagovornik človekovih pravic;
- osnovno izobraževanje ter tehnično in poklicno izobraževanje, ker ti termini določajo pogoje tem oblikam izobraževanja;
- posebni poročevalci, ker je Odbor za človekove pravice imenoval Posebnega poročevalca za pravice izobraževanja;
- splošni komentar, ker je bila pravica do izobraževanja predmet številnih Splošnih komentarjev, ki so jih izdali različni Odbori.

Drugi primer: »Organizacija združenih narodov«

Predstavitev organizacije, njeno poslanstvo in glavni organe.

V opombi »Poglej tudi« so navedeni številni obravnavani vnosi, ki se nanašajo na OZN:

- Komisija za človekove pravice, Ekonomski in socialni svet, Generalna skupščina;
- Visoki komisar za človekove pravice, Meddržavno sodišče in Varnostni svet, ker vsi naštetih organi OZN;
- Ustanovna listina ZN, ker je to ustanovitveni dokument organizacije;
- Splošna deklaracija človekovih pravic, ker je bila sprejeta v OZN.

Naj omenimo še, da sezname v opombah »Poglej tudi« niso popolni, saj bi se lahko zaradi povezanosti in sovisnosti vsi vnosi v leksikonu pojavili še enkrat v vsaki opombi. Bralki/bralcu prepuščamo možnost, da z ustvarjanjem novih povezav med vnosi širi svoje znanje.

Kazalo

1. Afriška komisija za človekove pravice in pravice ljudstev
2. Afriška listina človekovih pravic in pravic ljudstev
3. Afriško sodišče človekovih pravic in pravic ljudstev
4. Ameriška konvencija o človekovih pravicah
5. brezplačno
6. človekove pravice
7. deklaracija
8. dopustnost (sprejemljivost)
9. državljanske in politične pravice
10. ekonomske, socialne in kulturne pravice
11. Ekonomski in socialni svet ZN (ECOSOC)
12. enako obravnavanje (nediskriminacija)
13. enakopravnost
14. Evropska komisija za človekove pravice
15. Evropska konvencija človekovih pravic
16. Evropska socialna listina
17. Evropsko sodišče za človekove pravice
18. Generalna skupščina ZN
19. jurisdikcija
20. Komisija Mednarodne organizacije dela za iskanje dejstev in pomiritve
21. Komisija za človekove pravice
22. konvencija
23. kratitev
24. listina
25. Medameriška komisija za človekove pravice
26. Medameriško sodišče za človekove pravice
27. Meddržavno sodišče
28. Mednarodna organizacija dela (ILO)
29. mednarodna konferenca o izobraževanju
30. Mednarodna listina človekovih pravic
31. mednarodna organizacija
32. mednarodni kazenski tribunali
33. Mednarodni urad za delo (ILO)
34. Mednarodni urad za izobraževanje
35. mednarodno humanitarno pravo
36. mednarodno pravo
37. nevladna organizacija (NVO)
38. običaji
39. obvestilo (sporočilo)

40. Odbor strokovnjakov za izvajanje konvencij in priporočil Mednarodne organizacije dela (ILO)
41. Odbor za človekove pravice
42. Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice
43. Odbor za odpravo diskriminacije žensk
44. Odbor za odpravo rasne diskriminacije
45. Odbor za otrokove pravice
46. Odbor za svobodo združevanja Mednarodne organizacije dela (ILO)
47. omejitve
48. Organizacija afriške enotnosti (OAU)
49. Organizacija ameriških držav
50. Organizacija združenih narodov (OZN)
51. osnovno izobraževanje
52. otrok
53. pakt
54. peticija
55. Podkomisija za promocijo in varstvo človekovih pravic
56. podpis
57. poročilo
58. posebni poročevalec
59. pravica do izobraževanja
60. pravice ljudstev
61. pravo
62. pridržki
63. priporočilo
64. pristojnost
65. pristop
66. pritožba
67. priziv (apel)
68. prošnja
69. protokol
70. ratifikacija
71. regionalni sistem
72. reklamacija
73. resolucija
74. restrikcije
75. Splošna deklaracija človekovih pravic
76. splošni komentar
77. splošno priporočilo

78. splošnost
79. sporazum
80. stopiti v veljavo
81. stranka
82. Svet Evrope
83. svoboda izobraževanja
84. tehnično in poklicno izobraževanje
85. temeljne pravice
86. temeljne svoboščine
87. tolmačenje (interpretacija)
88. učenje človekovih pravic
89. Unesco (Organizacija ZN za izobraževanje, znanost in kulturo)
90. Unescov odbor za konvencije in priporočila
91. Unicef (Sklad za otroke pri ZN)
92. uradni dokument
93. Ustanovna listina Združenih narodov
94. ustava
95. Varnostni svet ZN
96. Visoki komisar za človekove pravice ZN
97. višješolski/visokošolski učitelj
98. vsebina in cilji izobraževanja
99. vzgojitelj/učitelj
100. zagovornik človekovih pravic
101. zahteva za obravnavo

1. Afriška komisija za človekove pravice in pravice ljudstev

Kairaba Avenue, 90 – PO Box 673

Banju (Gambija)

Tel.: (220) 392 962

Telefaks: (220) 390 764

E-pošta: achpr@achpr.gm

Spletna stran: <http://www.achpr.gm>

Afriška komisija za človekove pravice in pravice ljudstev je bila ustanovljena z Afriško listino človekovih pravic in pravic ljudstev (členi 30 do 61). Sestavlja jo 11 članov, ki jih izvolijo države pogodbenice listine. Med drugimi odgovornostmi je Komisija pooblaščenca tudi »za spodbujanje človekovih pravic in pravic ljudstev ter za zagotovitev njihove zaščite v Afriki«. Komisija je pri opravljanju svojih dolžnosti odvisna od sporočil držav pogodbenic in obvestil, »ki niso od držav pogodbenic«. Avtorji Afriške listine niso s pogodbo določili obveznosti držav pogodbenic, da predložijo periodična poročila.

1) Sporočila držav

Sporočila so možna v pisni obliki, če ima država pogodbenica te Listine »utemeljene razloge, da meni, da je druga država pogodbenica te Listine kršila določbe Listine«. Državi pogodbenici to omogoča dvoje: lahko kontaktira zadevno državo pogodbenico in z dvostranskimi pogajanjmi ali drugim mirnim postopkom uredi zadevo v zadovoljstvo obeh vključenih držav, ali pa, v primeru, da med državama ne pride do dogovora, zadevo predloži Komisiji. Potem, ko preveri, da so bila izčrpana vsa lokalna pravna sredstva za doseg možne rešitve, Komisija uporabi primerna sredstva za doseg prijateljske rešitve. V primeru, da ne pride do mirne rešitve, Komisija pripravi poročilo, ki ga pošlje Skupščini voditeljev držav in vlad pri Organizaciji afriške enotnosti in ga opremi s priporočili.

2) Druga sporočila

Afriška listina človekovih pravic in pravic ljudstev navaja obvestila, »ki niso od držav pogodbenic«, brez definicije, katere druge osebe se lahko obrnejo na Komisijo. Iz tega lahko sklepamo, da lahko tudi posamezniki in/ali nevladne organizacije predložijo takšno sporočilo. Za določitev, ali Komisija obravnava določeno sporočilo ali ne, so bili dogovorjeni določeni pogoji. Potem, ko Komisija seznaní zadevno državo pogodbenico z obvestilom, ga z zaupnim postopkom preveri z namenom ugotoviti, ali je res prišlo do kršitve določil Listine. Če Komisija ugotovi kršitev določil svojo ugotovitev sporoči zadevni državi pogodbenici in Skupščini voditeljev držav in vlad pri Organizaciji afriške enotnosti.

*** Poglej tudi: Afriška listina človekovih pravic in pravic ljudstev, Afriško sodišče človekovih pravic in pravic ljudstev, priziv, regionalni sistem, zahteva za obravnavo.**

2. Afriška listina človekovih pravic in pravic ljudstev

Ta konvencija je bila sprejeta 27. junija 1981 v Nairobiju, Kenija, v okviru Organizacije afriške enotnosti. Afriška listina človekovih pravic in pravic ljudstev izhaja iz Splošne deklaracije človekovih pravic. Preambula Afriške listine človekovih pravic in pravic ljudstev potrди potrebo, da se upošteva pomen »zgodovinske tradicije in vrednot afriške civilizacije« pri ustvarjanju človekovih pravic in pravic ljudstev. Listina nato našteje pravice in obveznosti vsakega posameznika. Naslavlja državljanske in politične pravice (členi 3 do 13), ekonomske, socialne in kulturne pravice vključno s pravico do izobraževanja (členi 14 do 18) in kolektivne pravice pod nazivom pravice ljudstev (členi 19 do 24). Drugi del Listine je posvečen ustanovitvi in delovanju Afriške komisije za človekove pravice in pravice ljudstev, ki je zadolžena za nadzor nad uresničevanjem določb Listine.

**Poglej tudi: Afriška komisija za človekove pravice in pravice ljudstev, Afriško sodišče človekovih pravic in pravic ljudstev, človekove pravice, državljanske in politične pravice, ekonomske, socialne in kulturne pravice.*

3. Afriško sodišče človekovih pravic in pravic ljudstev

Protokol, ki se nanaša na Afriško listino človekovih pravic in pravic ljudstev, je bil podpisan 9. junija 1998 v Ouagadougou v Burkini Faso in omogoča ustanovitev Afriškega sodišča človekovih pravic in pravic ljudstev. Protokol stopi v veljavo po ratifikaciji s strani 15 držav. Sodišče sestavljajo sodniki, ki jih izvoli Skupščina voditeljev držav in vlad pri Organizaciji afriške enotnosti (OAU). Na sodišče se lahko obrnejo:

- Afriška komisija za človekove pravice in pravice ljudstev;
- država, ki je predložila Komisiji pritožbo;
- država, proti kateri je bila predložena pritožba;
- država, katere nacionalnost imajo domnevne žrtve kršitve in
- afriške medvladne organizacije.

Zahteve za obravnavo na sodišču so možne po ratifikaciji Protokola. Peticije, ki jih vložijo posamezniki in nevladne organizacije so predmet bolj restriktivnih pogojev. Da bi takšna pritožba lahko prišla pred sodišču, mora zadevna država, razen tega, da je ratificirala Protokol, podati tudi izjavo, s katero sprejema pristojnosti Sodišča, da obravnava tovrstne pritožbe. Nadalje pritožbe lahko vložijo samo nevladne organizacije (NVO), ki imajo status opazovalke pri Komisiji. Sodišče v teh primerih ne more izreči sodbe, ampak pošlje prizive, ki so jih vložile NVO, Komisiji.

Sodišče razsodi na podlagi domnevnih kršitev in lahko izda naročilo, da se morajo izvesti vsi ustrezni ukrepi. Organ, ki nadzira izvajanje rozsodb sodišča se imenuje Svet ministrov pri Organizaciji afriške enotnosti.

**** Poglej tudi: Afriška listina človekovih pravic in pravic ljudstev, Afriška komisija za človekove pravice in pravice ljudstev, jurisdikcija, pravo, pristojnost, protokol, prošnja, zahteva za obravnavo.***

4. Ameriška konvencija o človekovih pravicah

Sprejeta je bila 22. novembra 1969 v San Joseju v Kostariki. Preambula Ameriške konvencije o človekovih pravicah upošteva načela Splošne deklaracije človekovih pravic in drugih mednarodnih pravnih dokumentov. Prvi del Konvencije se ukvarja z obveznostmi držav in zaščitenimi pravicami, vključno z državljanskimi in političnimi. Glede ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic se države pogodbenice zavezujejo, da bodo sprejele ukrepe z namenom postopnega doseganja polnega uresničevanja pravic, upoštevajoč razpoložljive vire. Drugi del Konvencije je posvečen Medameriški komisiji za človekove pravice in Medameriškem sodišču za človekove pravice. Konvenciji sta sledila dva Dopolnilna protokola: prvi je bil sprejet 17. novembra 1988 v San Salvadorju, Salvador, in naslavlja ekonomske, socialne in kulturne pravice. Pravico do izobraževanja opisuje z enakimi termini kot Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah. Drugi protokol, ki govori o ukinitvi smrtne kazni, je bil sprejet 8. junija 1990 v Santiagu, Čile.

**** Poglej tudi: državljanske in politične pravice, ekonomske, jurisdikcija, Medameriška komisija za človekove pravice, Organizacija ameriških držav, socialne in kulturne pravice.***

5. Brezplačno

Splošna deklaracija človekovih pravic deli izobraževanje na začetno ali osnovno, tehnično in višje šolanje. Splošna deklaracija človekovih pravic določa brezplačno šolanje vsaj na začetni oziroma osnovni stopnji. Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah ne uporablja enake členitve izobraževanja, ampak loči med osnovnim šolanjem in srednjim izobraževanjem, ki vključuje tehnično in poklicno izobraževanje. Pakt predvideva brezplačno in vsem dostopno osnovno šolanje ter govori o tem, da mora postati tudi srednje izobraževanje v svojih različnih oblikah, vključno s tehničnim in poklicnim izobraževanjem, splošno dostopno, zlasti s postopnim uvajanjem brezplačnega šolanja. Isto naj velja za višje šolanje

V Splošnem komentarju št. 11 z naslovom Akcijski načrt za osnovno šolanje je Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice podrobneje definiral pojem brezplačno. Najprej je zapisano, da je potreba po brezplačnem šolanju nedvoumna. Pravica do brezplačnega osnovnega šolanja »je jasno izražena, da bi zagotovili razpoložljivost brezplačnega osnovnega šolanja otrokom, staršem ali zakonitim skrbnikom«. Iz tega sledi, da morajo države težiti k ukinitvi šolnin, ki jih naložijo vlada, lokalne oblasti in/ali izobraževalne ustanove. Enako velja za posredne šolnine, kot je npr. obveza, da se v šoli nosijo šolske uniforme, ki jih plačajo starši. Posredne šolnine so lahko sprejemljive samo takrat, če Odbor tako oceni od primera do primera (7. odstavek). Odbor enako obravnava brezplačno osnovno šolanje kot tudi ostale stopnje šolanja. Odbor je zapisal, da »medtem ko morajo države dati prednost ukrepom za zagotavljanje brezplačnega osnovnega šolanja, imajo tudi obvezo izvajati konkretne korake k zagotavljanju brezplačnega srednjega in višjega šolanja«. (Splošni komentar št. 13, Pravica do izobraževanja, 14. odstavek).

*** Poglej tudi: ekonomske, socialne in kulturne pravice, Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, osnovno izobraževanje, Splošna deklaracija človekovih pravic, splošni komentar, tolmačenje.**

6. Človekove pravice

Človekove pravice lahko definiramo kot skupek posebnih pravic, ki so dane vsakemu človeškemu bitju. Mednarodne konvencije ne producirajo teh pravic, marveč jih preprosto priznavajo. Te posebne pravice so postavljene v nasprotju pravicam drugih oseb in pravicam držav. Beseda »človek« je generičen pojem, ki se nanaša na vsa človeška bitja. Obstoje posebnih pravic (na primer pravic otrok, žensk ali beguncev) pa ni v nasprotju z nedeljivostjo vseh pravic.

*** Poglej tudi: Afriška listina človekovih pravic in pravic ljudstev, Ameriška konvencija o človekovih pravicah, državljanske in politične pravice, ekonomske, socialne in kulturne pravice, enakopravnost, Evropska konvencija človekovih pravic, nediskriminacija, otrok, Splošna deklaracija človekovih pravic, učenje človekovih pravic, zagovornik človekovih pravic.**

7. Deklaracija

Pomen pojma »deklaracija« se spreminja glede na vsebino. Lahko pomeni besedilo, ki ga izda mednarodna organizacija ali je bilo sprejeto na diplomatski konferenci z namenom združiti države in mednarodne organizacije. Avtorji

deklaracije z njo razglasijo ali ponovno potrdijo načela, ki jih smatrajo za vrhunsko najpomembnejša. Tipičen primer je Splošna deklaracija človekovih pravic. Omenimo lahko tudi Stockholmsko Deklaracijo ZN o okolju (1972), Deklaracijo o okolju in razvoju iz Ria (1992) in novejšo Deklaracijo Mednarodne organizacija dela o temeljnih načelih in pravicah pri delu (1998). Deklaracija ni pravno zavezujoča, lahko pa igra ključno vlogo pri oblikovanju mednarodnih običajev.

Termin »deklaracija« se uporablja tudi za opredelitev zakonsko zavezujočega akta, s katerim država priznava pristojnost nekega odbora, da sprejema sporočila ali pritožbe proti njej. Tako je v primeru Konvencije proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, Konvencije ZN o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije in Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah. Nekatere druge konvencije tega niso določile, npr. Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk, Konvencija o otrokovih pravicah in Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah.

V drugih konvencijah lahko države z deklaracijo izjavijo, da določenemu odboru zanikajo pravico, da prevzame iniciativo in naslovi kršitve iz konvencije. Tako je v primeru Konvencije proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja in v primeru Fakultativnega protokola h Konvenciji o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk.

** Poglej tudi: mednarodno pravo, mednarodna organizacija, običaj, priporočilo.*

8. Dopustnost (sprejemljivost)

Mednarodni organ, ki je zadolžen za preiskavo domnevnih pritožb kršitve človekovih pravic, mora najprej presoditi, ali je zadeva zanj sprejemljiva, t. j. ali izpolnjuje pogoje za preiskavo, nato pa sklepati o upravičenosti le-te.

Takšni pogoji običajno zahtevajo, da je pritožba podpisana s strani žrtve ali njenega/njegovega zastopnika, ni napisana v žaljivem jeziku in da zadeva domnevno kršitev človekovih pravic, ki je v pristojnosti preiskovalnega organa. Največkrat se zahteva, da so že bila izkoriščena vsa domača pravna sredstva, preden se mednarodni organ izreče, da je pristojen za pritožbo. Za vsak primer je potrebno pogledati ustrezno konvencijo in postopke organa, ki je zadolžen za njeno izvršitev.

** Poglej tudi: pristojnost.*

9. Državljske in politične pravice

Državljske in politične pravice niso samo pravice, ampak so pogosto tudi individualne svoboščine, za katere se država obveže, da jih bo spoštovala. Najbolj preprosta definicija teh pravic je tista, ki je zapisana v Mednarodnem paktu o državljanskih in političnih pravicah, ki ga je sprejela Skupščina ZN 16. decembra 1966.

Med državljanske in politične pravice spadajo prepoved mučenja in drugih oblik okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, prepoved suženjstva in prisilnega dela, prepoved ujetništva zaradi nezmožnosti izpolnitve pogodbenih obveznosti, prepoved motenja zasebnega življenja, družine, doma ali dopisovanja ter prepoved napada na čast in ugled.

Nadalje vključujejo določene pravice in svoboščine: pravico do prostosti in osebne varnosti, pravico do spoštovanja človekovega dostojanstva, pravico do pravičnega sodnega postopka, pravico do domnevne nedolžnosti, dokler ni obtoženi spoznan za krivega, pravico vsakega posameznika, da mu je povsod priznana pravna sposobnost, pravico do državljanstva, pravico do sklenitve zakonske zveze, pravico sodelovanja pri upravljanju javnih zadev, pravico voliti in biti voljen, pravico do svobode gibanja in svobodne izbire prebivališča, pravico do svobode misli, vesti in veroizpovedi, pravico do lastnega mnenja, pravico do mirnega zbiranja in svobodnega združevanja.

Državljske in politične pravice so v celoti zajete v regionalnih uradnih dokumentih Afrike, obeh Amerik in Evrope.

**** Poglej tudi: Afriška listina človekovih pravic in pravic ljudstev, Ameriška konvencija o človekovih pravicah, enakopravnost, Evropska konvencija človekovih pravic, temeljne pravice, temeljne svoboščine, splošnost, Splošna deklaracija človekovih pravic.***

10. Ekonomske, socialne in kulturne pravice

Ta skupina pravic se lahko razlaga kot obveznost držav do posameznikov. Sestavljajo jih posebne pravice, ki jih države priznavajo posameznikom, tako da postanejo posameznikove lastne pravice. Kakor že državljanske in politične pravice, so tudi te omogočene z Mednarodnim paktom o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, ki ga je sprejela Generalna skupščina Združenih narodov 16. decembra 1966. Med te pravice sodijo: pravica do dela in uživanja pravičnih in ugodnih delovnih pogojev, pravica ustanavljati sindikate in se po svoji izbiri vanje včlanjevati, pravica do socialne varnosti in dobrobiti, pravica do za-

dovoljivega življenjskega standarda, pravica do najvišjega doseganja standarda fizičnega in mentalnega zdravja, pravica do izobraževanja, pravica udeleževati se kulturnega življenja in druge.

Te pravice so priznane pod pogojem, da so zahtevani viri razpoložljivi. 1. odstavek 2. člena Pakta navaja, da se »..vsaka država pogodbenica tega Pakta ... zavezuje, da bo sama ter z mednarodno pomočjo in sodelovanjem, zlasti na ekonomskem in tehničnem področju, v največji mogoči meri izkoristila vire, s katerimi razpolaga, in z vsemi ustreznimi sredstvi, vštevši zlasti zakonodajne ukrepe, skrbela, da bi bilo postopoma doseženo polno uresničenje pravic, ki so priznane v tem Paktu.«

**** Poglej tudi: Afriška listina človekovih pravic in pravic ljudstev, Ameriška konvencija o človekovih pravicah, državljanske in politične pravice, enakopravnost, Evropska socialna listina, nediskriminacija, otrok, pravica do izobraževanja, splošnost, Splošna deklaracija človekovih pravic, zagovornik človekovih pravic.***

11. Ekonomski in socialni svet ZN

Ekonomski in socialni svet ZN (The Economic and Social Council – ECOSOC) je eden glavnih organov OZN. Sestavlja ga 54 članov, ki predstavljajo države, izbrane v Generalni skupščini. To je najvišji organ ZN s področja ekonomskih in socialnih zadev. Lahko daje priporočila s svojim pogledom na zagotavljanje spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse (62. člen, 2. odstavek Ustanovne listine ZN). Lahko tudi ustanavlja odbore (71. člen). Na osnovi tega določila je Svet ustanovil Odbor za človekove pravice. Svet koordinira aktivnosti ZN, skozi delo svojih specializiranih ustanov kot sta Mednarodne organizacije dela ILO in Unesco. Svet sprejema poročila različnih organov, ki jih je sam ustanovil za nadzor nad uresničevanjem konvencij s področja zagotavljanja in varovanja človekovih pravic. Lahko se posvetuje z nevladnimi organizacijami glede zadev, ki so v njegovi pristojnosti.

****Poglej tudi: Generalna skupščina ZN, nevladna organizacija, Odbor za človekove pravice, Organizacija združenih narodov, priporočilo, resolucija.***

12. Enako obravnavanje

Načelo nediskriminacije je zapisano v 2. členu Splošne deklaracije človekovih pravic: »Vsakdo je upravičen do uživanja vseh pravic in svoboščin, ki so razgla-

šene s to Deklaracijo, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno pripadnost, premoženje, rojstvo ali kakršnokoli drugo okoliščino«. To načelo je neposreden rezultat načela enakosti, ki je opisano v 1. členu omenjene Deklaracije: *»Vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice.*« To načelo enakosti je bilo citirano v dveh paktih: Mednarodnem paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (člen 2.2) in Mednarodnem paktu o državljskih in političnih pravicah (člen 2.1). Drugi sporazumi so podrobneje opredelili ukrepe za boj proti določenim vrstam diskriminacije, npr. rasni diskriminaciji, diskriminaciji žensk ali diskriminaciji pri zaposlovanju in poklicih (Konvencija ILO). Odbor za človekove pravice ni brez razloga opozoril, da je *»nediskriminacija osnovno načelo zaščite človekovih pravic...*« (Splošni komentar št. 1, Nediskriminacija, 37. zasedanje, 1989).

Na področju izobraževanja je razen v navedenih dokumentih nediskriminacija predmet posebnega sporazuma, ki ga je sprejel UNESCO 14. decembra 1960 z imenom Konvencija proti diskriminaciji v izobraževanju. Glede na ta dokument je prepovedano prikrajšati katerikoli osebi ali skupini oseb dostop do izobraževanja, omejiti katerikoli osebo ali skupino oseb na izobraževanje na nižjem nivoju ali prizadeti katerikoli osebo ali skupino oseb s pogojem, ki je v nasprotju s človeškim dostojanstvom zaradi kriterijev, kot so rasa, barva, spol, jezik, veroizpoved, politično ali katerokoli drugo prepričanje, narodnostno ali družbeno poreklo, ekonomski pogoj ali poreklo. Te prepovedi se nanašajo na vse vrste in nivoje izobraževanja. Ne zadevajo samo dostopa do izobraževanja, temveč tudi njegov nivo, kvaliteto in pogoje, pod katerimi je izobraževanje zagotovljeno. Zadevajo pa tudi priprave posameznikov na učiteljski poklic.

Po drugi strani pa določene situacije niso razumljene kot diskriminatorne. Dovoljeno je ustanoviti in voditi ločene izobraževalne ustanove za učence različnih spolov pod pogojem, da so obravnavani enako (enake kvalifikacije učiteljev, prostori, oprema, programi). Podobno je zaradi jezikovnih ali verskih razlogov dovoljeno ustanoviti in voditi ločene izobraževalne ustanove pod pogojem, da so izbirne, in da njihov program ustreza uveljavljenim normam. Ustanavljanje zasebnih šol ni razumljeno kot diskriminatorno pod pogojem, da ne izključuje katerekoli osebe ali skupine oseb in da njihov učni program ustreza normam, ki jih je določila javna oblast.

Z Unescovim Protokolom z dne 10. decembra 1962 je bila ustanovljena Komisija, katere mandat je urejanje nesoglasij, ki lahko nastanejo pri izvajanju Konvencije.

**** Poglej tudi: brezplačno, človekove pravice, enakopravnost, izobraževanje, Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, osnovno izobraževanje, splošnost, Splošna deklaracija človekovih pravic, svoboda izobraževanja, splošni komentar, tehnično in poklicno izobraževanje, tolmačenje, višje izobraževanje.***

13. Enakopravnost

Načelo enakopravnosti vseh človeških bitij je osnovno načelo prava. Tudi Splošna deklaracija človekovih pravic se prične s tem načelom: »*Vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice.*« Glavna posledica tega načela je, da ob upoštevanju človekovih pravic ne more priti do diskriminacije.

**** Poglej tudi: nediskriminacija, splošnost, Splošna deklaracija človekovih pravic.***

14. Evropska komisija za človekove pravice

Evropska komisija za človekove pravice je bila ustanovljena z Evropsko konvencijo človekovih pravic in je imela pooblastilo, da odloča o dopustnosti pritožb ter si prizadeva poiskati mirne rešitve zanje. V primeru, da ne pride do mirne rešitve, Evropska komisija za človekove pravice pripravi poročilo in izda mnenje o obstoju domnevnih kršitev. To pa dovoljuje odprtje sodnega postopka pred Evropskim sodiščem za človekove pravice. Protokol št. 11 Evropske konvencije človekovih pravic, ki je stopil v veljavo 1. novembra 1998, postopoma izključuje vlogo Komisije in uveljavlja Evropsko sodišče kot edini organ, ki je pristojen za pritožbe.

**** Poglej tudi: Evropska konvencija človekovih pravic, Evropsko sodišče za človekove pravice, priziv, sprejemljivost, Svet Evrope, zahteva za obravnavo.***

15. Evropska konvencija človekovih pravic

Njen natančen naziv je Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Sprejeta je bila 4. novembra 1950 skladno z načeli Sveta Evrope in je dopolnjena pa s številnimi protokoli; nekateri od njih so vključeni v Konvencijo kot amandmaji. Konvencija priznava številne pravice, predvsem pa državljanske in politične, vsem osebe pod jurisdikcijo držav pogodbenic, npr. pravico do življenja, prepoved mučenja, suženjstva in prisilnega dela, pravico do prostosti in osebne varnosti, pravico do poštenega sojenja, načelo zakonitega kaznovanja, pravico do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja, svojega doma in dopisovanja, pravico do svobode mišljenja, vesti in veroizpovedi, svobodo izražanja, svobodo zbiranja in združevanja, pravico do poroke, pravico do pritožbe in prepoved diskriminacije.

Do leta 1998 je bila Evropska komisija za človekove pravice tisti organ, ki je bil pristojen za uresničevanje Konvencije o varstvu človekovih pravic in je v

zvezi s tem odločal o sprejemljivosti pritožb, Evropsko sodišče za človekove pravice pa je preučevalo vsebino peticij. Protokol št. 11, ki je stopil v veljavo 1. novembra 1998, je prinesel reformo sistema in določil, da je Evropsko sodišče za človekove pravice edini organ, ki je pristojen za odločanje o sprejemljivosti in vsebini pritožb.

**** Poglej tudi: državljanske in politične pravice, Evropska komisija za človekove pravice, Evropsko sodišče za človekove pravice, jurisdikcija, protokol, Svet Evrope.***

16. Evropska socialna listina

Evropska socialna listina je sporazum, ki je bil sprejet v okviru Sveta Evrope 18. oktobra 1961. Dodatni protokol k Listini je bil sprejet 5. maja 1988, sledil mu je drugi Dopolnilni protokol, sprejet 21. oktobra 1991. Evropska socialna listina priznava številne ekonomske in socialne pravice, npr. zaščito dela in socialno varstvo za vso populacijo. Struktura Listine je relativno zapletena. Države pogodbenice se niso dolžne držati vseh določb Listine, vendar pa so dolžne spoštovati tiste pravice, ki so opredeljene kot temeljne pravice.

Za temeljit pregled uresničevanja Evropske socialne listine sta bila oblikovana dva mehanizma.

Prvi se nanaša na obvezna poročila držav pogodbenic o njihovem uresničevanju Listine, ki jih morajo le-te predložiti Svetu Evrope. To so javna poročila in socialni partnerji (organizacije delodajalcev, sindikati in nevladne organizacije) lahko dajo komentarje k poročilom. Evropski odbor za socialne pravice pregleda poročila in priporočila ter nato izreče svoje mnenje, ali je državna zakonodaja in njeno ravnanje v skladu z obveznostmi Listine. Odbor pošlje svoje zaključke Medvladnemu odboru Sveta Evrope, ki izbere situacije, ki zahtevajo njegova priporočila. Izbrane situacije mora nato obravnavati Odbor ministrov Sveta Evrope.

Drugi mehanizem je možnost, da se sindikati, organizacije delodajalcev in določene nevladne organizacije same predložijo pritožbe Evropskemu odboru za socialne pravice. Odbor nato odloči o sprejemljivosti pritožbe in napiše poročilo, v katerem izreče svoje mnenje o domnevnih kršitvah Listine v obtoženi državi pogodbenici. V primeru, da gre za kršitev, Odbor ministrov Sveta Evrope naslovi priporočilo na zadevne države.

**** Poglej tudi: ekonomske, socialne in kulturne pravice, Svet Evrope, temeljne pravice.***

17. Evropsko sodišče za človekove pravice

Svet Evrope

67075 Strasbourg (Francija)

Telefon: (33) 3 88 41 20 18

Telefaks: (33) 3 88 41 27 30

e-pošta: webmaster@echr.coe.int

Spletna stran: <http://www.dhcour.coe.fr>

Evropsko sodišče za človekove pravice je pristojna sodna oblast za uresničevanje Evropske konvencije človekovih pravic. Sodišče lahko zaseda kot senat treh sodnikov, senat sedemih sodnikov ali veliki senat, ki ga sestavlja sedemnajst sodnikov. Sodišče je pristojno za sprejemanje meddržavnih in individualnih vlog. Ko se sodišče odloči glede dopustnosti vloge, si najprej prizadeva za prijateljsko rešitev spora. V kolikor ne pride do prijateljske rešitve spora, sodišče izda javno razsodbo o zadevi. Odbor ministrov Sveta Evrope je odgovoren za nadzor uresničevanja sklepov sodišča.

**** Poglej tudi: državljanske in politične pravice, Evropska komisija za človekove pravice, Evropska konvencija človekovih pravic, jurisdikcija, pravo, priziv, sprejemljivost, Svet Evrope.***

18. Generalna skupščina Združenih narodov

Je najvišje telo Organizacije združenih narodov. Sestavljajo jo predstavniki držav članic in vsaka država ima en glas. Sestaja se enkrat letno septembra v New Yorku, ZDA. GS sprejema priporočila. Svoje odločitve sprejema glede na obravnavano tematiko z dvotretjinsko večino ali z navadno večino glasov. Zaradi določila, zapisanega v 1. odstavku 13. člena Ustanovne listine ZN, ki pravi, da »Generalna skupščina pripravlja preučevanja in daje priporočila z namenom ... razvijanja mednarodnega sodelovanja na ekonomskem, socialnem, kulturnem, prosvetnem in zdravstvenem področju, ter pomoči pri uveljavljanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse ljudi, ne glede na raso, spol, jezik ali vero« lahko GS ustanavlja organe, če je mnenja, da je to potrebno za izvrševanje zgoraj omenjene funkcije. Tim organi so poznana kot pomožna telesa. Generalna skupščina je sprejela že veliko besedil v zvezi s področjem človekovih pravic. Besedila imajo obliko deklaracij, paktov ali konvencij, ki so nato ponujene državam članicam v ratifikacijo.

****Poglej tudi: deklaracija, Ekonomski in socialni svet ZN, konvencija, Meddržavno sodišče, mednarodna organizacija, Organizacija združenih narodov, priporočilo, ratifikacija, resolucija, splošnost, Splošna deklaracija človekovih pravic.***

19. Jurisdikcija

Beseda jurisdikcija ima dva pomena. Termin jurisdikcija lahko pomeni upravljanje sodišč in zakona, pravico in obveznost vzpostavitve pravičnosti z upoštevanjem zakonov. Beseda jurisdikcija pa tudi opredeljuje organ, ki ima pristojnost takšnega izvajanja, torej sodišča. Mednarodnih jurisdikcij za človekove pravice ni veliko. Zaenkrat sta to samo Evropsko sodišče za človekove pravice in Medameriško sodišče za človekove pravice. Afriško sodišče človekovih pravic in pravic ljudstev še ni ustanovljeno, saj Protokol, ki zagotavlja njegovo ustanovitev, še ni stopil v veljavo.

** Poglej tudi: Afriško sodišče človekovih pravic in pravic ljudstev, Evropsko sodišče za človekove pravice, Medameriško sodišče za človekove pravice, Meddržavno sodišče.*

20. Komisija Mednarodne organizacije dela za iskanje dejstev in pomiritve

Mednarodna organizacija dela (ILO) je leta 1950 ustanovila komisijo, ki bi pregledovala pritožbe o prestopkih ali kršitvah pravic sindikatov, vključno s pravico do svobode združevanja in organiziranja. Komisijo sestavljajo neodvisni člani, ki jih imenuje vodstveni organ. Na komisijo se lahko obrnejo tako države kot tudi organizacije delavcev in delodajalcev. Pritožbe se lahko vložijo samo proti državam, ki so ratificirale Konvencijo o pravici združevanja. Če se Komisija odloči ukvarjati s pritožbo zoper državo, ki ni ratificirala Konvencije, lahko preuči zadevo samo v primeru, ko ta država v to privoli. Komisija ni sodno telo. Njena vloga je, da ugotovi, ali je bila pravica do združevanja kršena in protagonistom priporoči mirno rešitev.

** Poglej tudi: Mednarodna organizacija dela (ILO), Odbor za svobodo združevanja, pritožba, zahteva za obravnavo.*

21. Komisija za človekove pravice

Komisijo za človekove pravice je ustanovil Ekonomski in socialni svet Združenih narodov leta 1946. Komisija je zadolžena za promocijo in varovanje človekovih pravic. Je medvladni organ, ki ga sestavlja 53 držav članic, ki jih izvoli Ekonomski in socialni svet Združenih narodov. Letna srečanja Komisije so v Ženevi, Švica. Sodelovanje v Komisiji je odprto za vse države, specializirane agencije in nevladne organizacije s posvetovalnim statusom pri Ekonomskem in socialnem svetu. Komisija je pristojna za obravnavo stanja človekovih pravic kjerkoli v svetu, vključno v državah, ki niso ratificirale pogođb o človekovih

pravica, saj so vse države, ki so podpisale Ustanovno listino Združenih narodov, dolžne spoštovati človekove pravice.

Prvotno je bila Komisija za človekove pravice ustanovljena z namenom, da bi oblikovala uradna besedila o človekovih pravicah. Bila je organ, ki je pripravil Splošno deklaracijo človekovih pravic, Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah in Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah. Ekonomski in socialni svet je kasneje, leta 1967 in 1970, povečal pristojnosti Komisije, ko ji je določil vlogo opazovalke in nadzornice. Procedura 1235 (imenovana po številki Resolucije Ekonomskega in socialnega sveta) dovoljuje Komisiji, da lahko preišče vsako situacijo, kjer obstaja sum očitnega, množičnega in sistematičnega kršenja človekovih pravic. Gre za javni uradni postopek, ki lahko privede do obsodbe zadevne države. Procedura 1235 pooblašča Komisijo, da pregleda vsa sporočila, ki navajajo očitne in sistematične kršitve človekovih pravic. Le-ta postopek je zaupne narave. Poročila nevladnih organizacij najprej preuči Podkomisija za promocijo in varstvo človekovih pravic.

Da bi Komisija lahko preučila določeno situacijo v neki državi ali posebno pravico (npr. pravico do izobraževanja, pravico do svobodnega izražanja), lahko uvede tudi posebne zaščitne postopke, kot sta posebni poročevalec ali delovna skupina.

**** Poglej tudi: Ekonomski in socialni svet ZN, posebni poročevalec, Podkomisija za promocijo in varstvo človekovih pravic, Ustanovna lista OZN.***

22. Konvencija

Konvencija je termin, ki ga menjaje uporabljamo s terminoma pakt in sporazum, da bi pokazali, da gre za mednarodni dogovor. Številni dogovori o človekovih pravicah, na primer Konvencija Združenih narodov o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk, Konvencija proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja ali Konvencija o otrokovih pravicah, uporabljajo v naslovu pojem konvencija. Tudi nekateri regionalni uradni dokumenti nosijo naziv konvencija, npr. Ameriška konvencija in Evropska konvencija.

**** Poglej tudi: lista, pakt, pridržki, pristop, protokol, ratifikacija, stopiti v veljavo, stranka, sporazum.***

23. Kratitev

Z možnostjo kratitve zakonodaja daje državi možnost začasne ustavitve ali omejitve izvajanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin. To je predvideno za

primere v času vojn, izjemnih javnih nevarnosti, ki ogrožajo življenje naroda ali v primeru kriz, ki ogrožajo neodvisnost naroda, kot so naravna katastrofa, upor, državni udar in podobno.

Takšna začasna kratitev je mogoča samo kadar so izpolnjeni določeni pogoji. Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah govori o sledečih pogojih:

- izredna javna nevarnost,
- grožnja obstoju naroda,
- kratitev mora biti nediskriminatorna,
- država je obvezana preko Generalnega sekretarja Združenih narodov obvestiti druge države o kratitvah in razlogih zanje, prav tako mora države obvestiti o prekinitvi kratitev,
- temeljne pravice ne smejo biti kratene.

*** Poglej tudi: državljanske in politične pravice, omejitve, Organizacija združenih narodov, restrikcije, temeljne pravice.**

24. Listina

Beseda listina (ang. charter) ima veliko pomenov in se nanaša na različne dokumente. Včasih pomeni mednarodni dogovor, kot so npr. Ustanovna listina ZN, Afriška listina človekovih pravic in pravic ljudstev ali Evropska socialna listina. Pojem uporabljamo tudi za skupino besedil. Tako npr. govorimo o Mednarodni listini človekovih pravic. Narava dokumenta, ki se imenuje listina, je torej odvisna od njegove podrobne vsebine.

*** Poglej tudi: konvencija, pakt, protokol, sporazum.**

25. Medameriška komisija za človekove pravice

Organisation of American States
18681 F street NW, Suite 820
Washington DC 20006 (USA)
Tel.: (1 202) 458 6002
Telefaks: (1 202) 458 3992
Spletna stran: www.oas.org

Medameriško komisijo za človekove pravice sestavljajo neodvisni komisarji, ki jih izvoli Generalna skupščina Organizacije ameriških držav. Glavna naloga Komisije je promocija spoštovanja in varovanja človekovih pravic med ameriški ljudstvi. Komisija sprejme in preuči peticijo ali sporočilo, ki navaja kršitev katerekoli od pravic, zaščiteneh z Ameriško konvencijo o človekovih pravicah.

Individualne peticije, ki vsebujejo naznanitev ali pritožbe o kršitvi Ameriške konvencije o človekovih pravicah s strani države pogodbenice, lahko pri Komisiji vložijo posameznik ali skupina oseb ali katerikoli nevladni subjekt. Po drugi strani lahko države vložijo peticijo le, če je obdolžena država podpisnica Konvencije in če le-ta izrecno dovoli Komisiji preiskavo takšne peticije. V obeh primerih gre peticija skozi določeno proceduro ugotavljanja sprejemljivosti, kjer je eden od kriterijev za obravnavo tudi to, ali so bile izčrpane vsa lokalna sredstva za doseglo rešitve. Komisija se pri reševanju spora najprej ponudi strankam možnost sklenitve prijateljske poravnave o zadevi na podlagi spoštovanja človekovih pravic. Če prijateljska poravnava ni dosežena, Komisija pripravi poročilo, v katerem opredeli dejstva in navede svoje zaključke in priporočila. V roku treh mesecev od dneva posredovanja poročila Komisije se lahko zadeva predloži tudi Medameriškem sodišču za človekove pravice. Če to ni storjeno, lahko Komisija ponovno preuči zadevo. Komisija nato objavi svoje mnenje in priporočila ter določi obdobje, v katerem mora država kršiteljica sprejeti ukrepe v skladu s priporočili.

**** Poglej tudi: Ameriška konvencija o človekovih pravicah, deklaracija, Medameriško sodišče za človekove pravice, obvestilo, Organizacija Ameriških držav, peticija, zahteva za obravnavo.***

26. Medameriško sodišče za človekove pravice

*Organizacija ameriških držav
18681 F Street NW, Suite 820
Washington DC 20006 (USA)
Telefon: (1 202) 458 6002
Telefaks: (1 202) 458 3992
Spletna stran: www.oas.org*

Medameriško sodišče za človekove pravice je pristojno za obravnavo domnevnih kršitev Ameriške konvencije o človekovih pravicah, ki so jih vložile države podpisnice, potem ko je njihove zadeve že pregledala Ameriška komisija za človekove pravice. Jurisdikcija Medameriškega sodišča za človekove pravice je neobvezna: razsodbe se nanašajo izključno na države podpisnice Ameriške konvencije o človekovih pravicah, ki so podale izjavo, da priznavajo pristojnost sodišča glede zadev, povezanih z razlago in uporabo Konvencije. Posamezniki ne morejo sodišču predložiti pritožb. Pri preučevanju zadeve sodišče ni obvezano slediti mnenju Komisije. Sodišče izda svojo sodbo po tem, ko države in Komisija predstavijo svoje poglede na zadevo. Sodba je dokončna in zoper njo ni mogoče vložiti pritožbe.

*** Poglej tudi: Ameriška konvencija o človekovih pravicah, deklaracija, jurisdikcija, Medameriška komisija za človekove pravice, Organizacija ameriških držav, peticija, pravo, pristojnost.**

27. Meddržavno sodišče

Palais de la Paix

2517KJ The Hague (Nizozemska)

Telefon : (31) (0) 70 302 23 23

Telefax : (31) (0) 70 364 99 28

E-pošta : webmaster@icj-cij.org

Spletna stran : <http://www.icj-cij.org>

Meddržavno sodišče je bilo ustanovljeno z Ustanovno listino Združenih narodov. Sedež meddržavnega sodišča je v Haagu, Nizozemska. Sestavljajo ga sodniki, ki jih izvolita Generalna skupščina Združenih narodov in Varnostni svet Združenih narodov. Meddržavno sodišče je pooblaščen za poravnavanje sporov med državami. Da bi Meddržavno sodišče lahko preučilo takšne spore, pa so morale zadevne države podati izjavo, s katero sprejemajo njegovo pristojnost. Države lahko izjavijo, da sprejmejo sklep sodišča v vseh točkah obravnavanega spora, lahko pa tudi izjavijo, da je samo določen del spora predmet, ki bo predstavljen in obravnavan na sodišču. Sklepi Meddržavnega sodišča so dokončni in obvezujoči za države. Varnostni svet ZN odloči, kateri so tisti ukrepi, ki bodo zagotovili uveljavitev sklepov sodišča. Sodišče ima tudi svetovalno vlogo. Na zahtevo organov ZN izdaja pravna svetovalna mnenja. Sodišče pri vseh svojih aktivnostih uporablja mednarodno pravo.

*** Poglej tudi: deklaracija, Generalna skupščina ZN, jurisdikcija, mednarodno pravo, običaji, OZN, pravo, Varnostni svet ZN.**

28. Mednarodna organizacija dela (ILO)

4, route des Morillons

CH-1211 Geneva 22 (Švica)

Telefon: (41 22) 799 6111

Telefaks: (41 22) 798 8685

E-pošta: ilo@ilo.org

Spletna stran: <http://www.ilo.org>

Mednarodna organizacija dela (International Labor Organization) je ena izmed najstarejših mednarodnih organizacij, saj je bila ustanovljena po prvi svetovni

vojni. Njeno področje delovanja zajema delo, socialno varnost in socialne odnose na splošno. Glavna organa organizacije sta Splošna konferenca in Upravni odbor, ki ju vodi izvoljeni generalni direktor. Administracijo ILO vodi stalna služba v Ženevi, ki skrbi tudi za Mednarodni urad za delo. Konferenca in Upravni odbor imata tripartitno strukturo, vse državne delegacije namreč sestavljajo predstavniki vlade, delavcev in delodajalcev.

ILO sprejema t.i. mednarodne norme dela. Te norme so v obliki priporočil in konvencij. Konvencije postanejo pravno zavezujoče takrat, ko jih države ratificirajo. Priporočila niso obvezujoča čeprav so države vezane z določenimi dolžnostmi, kot je posredovanje priporočil državnim oblastem s predlogom, da jih le-te vključijo v državno zakonodajo in nato poročanje ILO, zakaj se to ni realiziralo.

V Deklaraciji o temeljnih načelih in pravicah pri delu, ki je bila sprejeta leta 1998, je ILO opomnila vse države članice, da so obvezane spoštovati določena načela in pravice, četudi niso ratificirale ustreznih konvencij. Te pravice so za države obvezujoče že članstvom v ILO. Te pravice so sledeče:

- odprava vseh oblik prisilnega in obveznega dela,
- odprava otroškega dela in
- odprava diskriminacije pri zaposlovanju in izobraževanju.

Da bi zagotovila skladnost držav z obveznostmi, za katere so se le-te obvezale s podporo ali ratifikacijo konvencij, je ILO razvila niz mehanizmov. ILO lahko odloča o tudi problemih povezanih z izobraževanjem, kot v primeru otroškega dela. Enako velja za učitelje, ki jih obravnava kot vse ostale delavce. ILO je sodelovala z Unescom pri oblikovanju številnih dokumentov.

**** Poglej tudi: Komisija Mednarodne organizacije dela za iskanje dejstev in poročila, Odbor strokovnjakov za izvajanje konvencij in priporočil ILO, Odbor za svobodo združevanja Mednarodne organizacije dela (ILO), višješolski/visokošolski učitelj, vzgojitelj/učitelj.***

29. Mednarodna konferenca o izobraževanju

Mednarodno konferenco o izobraževanju organizira Mednarodni urad za izobraževanje že od leta 1934. Mednarodna konferenca o izobraževanju je forum za razpravo med ministri za izobraževanje držav članic Unesca. Forum je odprt za sodelovanje z ostalimi partnerji na področju izobraževanja, vključno z učitelji, raziskovalci in nevladnimi organizacijami. Teme razprav izbere Unesco na osnovi predloga Mednarodnega urada za izobraževanje. Na svojih zadnjih srečanjih

je Konferenca obravnavala naslednje teme: Izobraževanje za vse (1990), Prispevek izobraževanja h kulturnemu razvoju (1992), Ocene in obeti izobraževanja za mednarodno razumevanje (1994), Okrepiti vlogo učitelja v spreminjajočem svetu (1996), Izobraževanje za vse – učimo se živeti skupaj (2001), Kvalitetno izobraževanje za vse mlade ljudi (2004). Ob koncu vsake konference udeleženci sprejmejo priporočila ministrom za izobraževanje.

*** Poglej tudi: Mednarodni urad za izobraževanje, priporočilo, učenje človekovih pravic, Unesco.**

30. Mednarodna listina človekovih pravic

Ta termin se uporablja, kadar se sklicujemo na sledeče dokumentov o človekovih pravicah:

- Splošno deklaracijo človekovih pravic,
- Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah,
- Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah,
- Fakultativna protokola k Mednarodnemu paktu o državljskih in političnih pravicah.

*** Poglej tudi: človekove pravice, državljske in politične pravice, ekonomske, listina, socialne in kulturne pravice, Splošna deklaracija človekovih pravic.**

31. Mednarodna organizacija

Mednarodna organizacija je združba, ki jo ustanovi skupina držav. Ta nova združba uživa status mednarodne pravne osebe in lahko ustanovi lastne organe. Sporazum, ki ustanavlja mednarodno organizacijo, ji natančno določa poslansko, ki običajno pomeni pospeševanje sodelovanja na enem ali več področjih med državami članicami. Mednarodno organizacijo smatramo za univerzalno, ko njeno poslanstvo omogoča pristop vsem državam sveta. Imenujemo jo regionalno, če je članstvo v njej omejeno na države iz posameznega področja: geografskega, političnega, jezikovnega, verskega itd. Najprimernejši izraz za opis teh združb je »medvladne organizacije«, da bi jih ločili od nevladnih organizacij, ki so tudi mednarodne, vendar jih ne ustanovijo države.

*** Poglej tudi: Mednarodna organizacija dela, nevladna organizacija, Organizacija afriške enotnosti, Organizacija ameriških držav, Organizacija Združenih narodov, Svet Evrope, UNESCO.**

32. Mednarodni kazenski tribunalali

Trenutno delujeta dva mednarodna kazenska tribunalala. Varnostni svet ZN je prvega ustanovil leta 1993, drugega pa 1994. Prvi tribunal je Mednarodno kazensko sodišče (tribunal) za nekdanjo Jugoslavijo, drugi pa Mednarodno kazensko sodišče za Ruando. Oba tribunalala sta pooblaščenata, da sodita osebam, obtoženim kršitev mednarodnega humanitarnega prava za dogodke, ki so prizadeli omenjene države.

** Poglej tudi: jurisdikcija, mednarodno humanitarno pravo, mednarodno pravo, običaji, OZN, Varnostni svet ZN.*

33. Mednarodni urad za delo (ILO)

*4, route des Morillons
CH-1211 Geneva 22 (Švica)
Telefon: (41 22) 799 6111
Telefaks: (41 22) 798 8685
E-pošta: ilo@ilo.org
Spletna stran: <http://www.ilo.org>*

Mednarodni urad za delo, bolj poznan po akronimu ILO (International Labor Office), je stalni sekretariat Mednarodne organizacije dela. Urad vodi generalni direktor, ki ga imenuje upravni odbor. Generalni direktor pripravlja sestanke in delo osnovnih organov ILO, Splošno konferenco dela in sestanke upravnega odbora. Direktor zbira in širi informacije s področja dela in socialnih odnosov.

** Poglej tudi: Mednarodna organizacija dela (ILO)*

34. Mednarodni urad za izobraževanje

*15, route des Morillons
1218 Le Grand-Saconnex
CP 199 · 1211 Genève 20 (Švica)
Telefon : 41 22 917 78 00
Telefaks : 41 22 917 78 01
E-pošta : doc.centre@ibe.unesco.org
Spletna stran : <http://www.ibe.unesco.org>*

Mednarodni urad za izobraževanje (International Bureau of Education IBE) je bila prva mednarodna organizacija na področju izobraževanja. Ustanovljen je

bil leta 1925 v Ženevi kot zasebna institucija. Od leta 1929 je omogočal sodelovanje vlad in se pridružil UNESCO-u leta 1969. Kljub temu Mednarodni urad za izobraževanje uživa veliko avtonomijo na svojem specializiranem področju, ki vključuje organiziranje Mednarodne konference o izobraževanju, razprav o izobraževalnih politikah ter zbiranju, analiziranju in širjenju dokumentov in informacij o izobraževanju. Mednarodni urad za izobraževanje vodi Svet organizacije, ki ga sestavljajo predstavniki držav članic Unesca, izvoljeni s strani Generalne skupščine Unesca.

** Poglej tudi: Mednarodna konferenca o izobraževanju, Unesco.*

35. Mednarodno humanitarno pravo

Mednarodno humanitarno pravo se nanaša na vsa pravila, ki jih je oblikovalo običajno mednarodno pravo oziroma sporazumi za zaščito človeških bitij v situacijah oboroženega spopada. Osnovna besedila na tem področju so štiri Ženevske konvencije, ki so bile sprejete leta 1949 na pobudo nevladne organizacije - Mednarodnega odbora rdečega križa (ICRC). Omenjene štiri Ženevske konvencije se nanašajo na ravnanje z vojnimi ujetniki, izboljšanje položaja ranjencev in bolnikov oboroženih sil v vojni, izboljšanje položaja ranjencev, bolnikov in brodolomcev oboroženih sil na morju ter zaščito civilnih oseb med vojno. Konvencije dopolnjujeta dva protokola, ki sta bila sprejeta leta 1977.

** Poglej tudi: običaji, Meddržavno sodišče, Mednarodni kazenski tribunali, Varnostni svet ZN.*

36. Mednarodno pravo

Mednarodno pravo sestavljajo norme in instituti, ki urejajo odnose med člani mednarodne skupnosti. Ko gre za odnose med narodi, termin »mednarodno« ne izraža dejanskega stanja, saj gre dejansko za odnose med državami. Mednarodni običaji in sporazumi tvorijo glavnino mednarodnega prava.

** Poglej tudi: običaji, Meddržavno sodišče, sporazum.*

37. Nevladna organizacija (NVO)

Nevladna organizacija je združenje, ki združuje posameznike, skupine posameznikov ali moralna subjekte. Tudi civilna združenja so lahko povezana z nevladnimi organizacijami. V nasprotju z medvladnimi ali mednarodnimi organizaci-

jami, ki so ustanovljene z meddržavnimi sporazumi ali dogovori med medvladnimi organizacijami, so nevladne organizacije ustanovljene s sporazumom med pravnimi osebami ali posamezniki.

Razen tega pogoja, sta kriterija za nevladno organizacijo še sledeča: neprofitnost organizacije, kar pomeni, da njen namen ni ustvarjati dobiček za člane, in mednarodnost v svojem delovanju, kar pomeni, da so njeni člani pripadniki različnih narodnosti in njeno delovanje ni omejeno na samo eno državo.

Nevladne organizacije so pogosto povezane z organizacijami in organi, ki se ukvarjajo s promocijo in zaščito človekovih pravic. Pogoji za sodelovanje nevladnih organizacij z ZN so predpisani z resolucijo, ki jo je izdal Ekonomski in socialni svet v skladu s 71. členom Ustanovne listine ZN. Nevladne organizacije lahko, na primer, spremljajo zasedanja Komisije za človekove pravice kot opazovalke. Podobne predpise so sprejele druge mednarodne organizacije, kot so UNESCO, ILO, Svet Evrope in Organizacija afriške enotnosti (OAU).

** Poglej tudi: mednarodna organizacija, Ekonomski in socialni svet ZN.*

38. Običaji

Običaj je skupaj s sporazumom eden izmed glavnih virov mednarodnega prava, kot to navaja statut Mednarodnega kazenskega sodišča. Mednarodno običajno pravo je nastalo kot posledica pravilne in dosledne uporabe s strani mednarodnih akterjev človekovih pravic, še posebej držav. Da bi katerikoli običaj pridobil status običajnega prava, mora spoštovanje le-tega temeljiti na pripravljenosti ali prepričanju, da se le-ta spoštuje kot zakon. Regionalno običajno pravo je omejeno na določeno geografsko območje držav, ki ga upoštevajo, o mednarodnem običajnem pravu pa govorimo, ko njegova uporaba preseže določeno regijo in pokriva vse države na svetu. Pravzaprav je mnogo mednarodnih konvencij zapis običajev. Takšna je npr. pogodbeni zakonodaja ali pomorski zakoniki.

** Poglej tudi: Meddržavno sodišče, mednarodno humanitarno pravo, mednarodno pravo.*

39. Obvestilo (sporočilo)

Termin »obvestilo« ali »sporočilo« (ang. communication) se uporablja v številnih sporazumih, da bi nakazali, da gre za zahtevo uradnemu organu, naj prouči določeno situacijo v zvezi s človekovimi pravicami. Tako je ta termin na primer uporabljen v Fakultativnem protokolu k Mednarodnemu paktu o državljanskih

in političnih pravicah, Konvenciji Združenih narodov o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, Afriški listini človekovih pravic in pravic ljudstev in v Ameriški konvenciji o človekovih pravicah. Termin sporočilo je v rabi izmenično s terminoma pritožba in peticija. Obvestila so lahko individualna, ko je ta pravica pripoznana posameznikom ali skupinam oseb, lahko pa gre za meddržavni postopek, kjer ena država vloži tožbo proti drugi državi.

Nekateri sporazumi o človekovih pravicah omogočajo oba postopka. Takšni so Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah in oba njegova Fakultativna protokola, Konvencija Združenih narodov o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije in Konvencija proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja. Drugi sporazumi ne omogočajo pritožbenega postopka, kot na primer Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk, Konvencija o otrokovih pravicah in Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah. Na splošno pa velja, da so obvestila dopustna, če država, proti kateri je bila vložena pritožba, priznava pristojnost odbora ali komisije za obravnavo takšnih pritožb.

**** Poglej tudi: peticija, pristojnost, pritožba, priziv, prošnja, reklamacija, sprejemljivost, zahteva za obravnavo.***

40. Odbor strokovnjakov za izvajanje konvencij in priporočil Mednarodne organizacije dela (ILO)

Ta organ je ustanovila Mednarodna organizacija dela (ILO) z namenom opazovati, kako države uresničujejo različne obveznosti, ki so jih prevzele. V Odboru strokovnjakov za izvajanje konvencij in priporočil Mednarodne organizacije dela so neodvisni strokovnjaki, ki jih imenuje Upravni odbor na priporočilo generalnega direktorja. Naloga Odbora je pregledati periodična poročila držav o njihovih ukrepih za uresničevanje sprejetih konvencij. Naloga odbora je tudi, da pregleda poročila držav o drugih konvencijah in priporočilih ILO, ki jih sicer niso ratificirale, a so jih predložile svojim nacionalnim vladam. V kolikor Odbor sklene, da država ni ustrezno izvršila svojih obveznosti, lahko od države zahteva potrebne ukrepe.

Odbor za izvajanje konvencij in priporočil Splošne konference dela pregleda poročila držav in poročila Odbora strokovnjakov za izvajanje konvencij in priporočil Mednarodne organizacije dela. Konferenca je tripartitni organ; sestavljajo ga predstavniki vlad, delodajalcev in delojemalcev. Konferenca lahko, na podlagi poročila Odbora, zahteva od prizadetih držav pogodbenic, da podajo relevantne informacije in razlago v zvezi z zadevo. Poročilo sprejeme Splošna konferenca dela.

** Poglej tudi: Mednarodna organizacija dela, poročilo.*

41. Odbor za človekove pravice

Urad Združenih narodov v Ženevi
8-14, avenue de la Paix
1211 Geneva 10 - Švica
Telefon: (41) 22 917 12 34
Telefaks: (41) 22 917 01 23
E-pošta: webadmin.hchr@unog.ch
Spletna stran: <http://www.unhchr.ch>

Odbor za človekove pravice je bil ustanovljen z Mednarodnim paktom o državljanskih in političnih pravicah, ki ga je sprejela Generalna skupščina Združenih narodov 16. decembra 1966. Odbor za človekove pravice sestavlja 18 članov, državljanov držav pogodbenic Pakta, ki so »osebe z visokimi moralnimi kvalitetai«. Naloga Odbora je zagotavljanje uresničevanja in spoštovanja Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah in obeh Fakultativnih protokolov s strani držav pogodbenic Pakta. Odbor dosega svoje cilje na več načinov: s preučevanjem poročil in sporočil, ki mu jih pošiljajo države pogodbenice Pakta in posamezniki.

1) Preučevanje poročil

Vse države pogodbenice Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah so zavezane poročati o svojih ukrepih za uresničevanje v Paktu priznanih pravic, kot tudi o uspehih, ki so jih dosegle pri njihovem uresničevanju, in sicer: v enem letu od dneva, ko začne veljati Pakt za posamezno državo pogodbenico, nato pa vselej, kadar to zahteva Odbor. Ko Odbor obravnava poročila, delegacije držav pogodbenic najprej predstavijo svoja poročila, potem pa člani Odbora in delegacije držav vstopijo v krog vprašanj in odgovorov. Po krogu vprašanj in odgovorov Odbor sprejme zaključne pripombe o zadevi v prizadeti državi pogodbenici.

2) Meddržavna sporočila

Druga metoda zajema sporočila ali pritožbe, ki jih podajo države pogodbenice Pakta. Vsaka država pogodbenica se lahko obrne na Odbor, če meni, da druga država pogodbenica ne izpolnjuje svojih obveznosti iz tega Pakta. Ta proces pa je pogojen tako, da ratifikacija Pakta ne zadošča. Država pogodbenica, ki vloži pritožbo, kot tudi država pogodbenica, proti kateri je pritožba naslovljena, morata podati izjavo, da priznavata Odboru pristojnost sprejemati in obravnavati sporočila. Odbor sme odločati o zadevi, ki mu je bila predložena le, če ugotovi, da so bila po splošno priznanih načelih mednarodnega prava uporabljena in izčr-

pana vsa državna pravna sredstva, ki so bila na razpolago. Odbor sprejme sporočilo v primeru, da se državi pogodbenici ne uspea dogovoriti o mirni rešitvi spora. Odbor poskuša poiskati prijateljsko rešitev spora. Če vprašanje ni rešeno v zadovoljstvo prizadetih držav pogodbenic, Odbor določi pravno komisijo.

3) Sporočila od posameznih oseb

Odbor za človekove pravice sprejema sporočila od posameznih oseb, ki trdijo, da so žrtve kršitve katerekoli pravice iz Pakta. Odbor sme sprejemati sporočila od posameznih oseb samo, če se le-to nanaša na državo pogodbenico Pakta in Prvega Protokola. Fakultativni protokol k Mednarodnemu paktu o državljanskih in političnih pravicah je sporazum, ki ureja sporočila s strani posameznih oseb. Takšna sporočila so možna le pod določenimi pogoji in samo takrat, če je posameznik že izčrpal vsa pravna sredstva, ki so mu na voljo v domači državi. Po obravnavi sporočil lahko Odbor na prizadete države pogodbenice naslovi zahtevo po dodatnih pojasnilih o zadevi. Odbor mora vsa sporočila, ki jih sprejme v obravnavo od posameznih oseb, obravnavati na zaprtih sejah.

Odbor za človekove pravice lahko obravnava tudi vprašanja s področja izobraževanja. Posredno je naslovil področje izobraževanja v svojem Splošnem komentarju št. 17, ki se nanaša na 24. člen Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah (status otroka) na svoji 35. seji leta 1989. Neposredno je naslovil področje svobode do izobraževanja v svojem Splošnem komentarju št. 22 (48. seja iz leta 1993). Svobodo do izobraževanja zagotavlja Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah.

Odbor za človekove pravice vsako leto predloži Generalni skupščini Združenih narodov letno poročilo o svojem delu.

**** Poglej tudi: državljanske in politične pravice, deklaracija, sporočilo, svoboda izobraževanja.***

42. Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice

*Združeni narodi v Ženevi
8 – 14, avenue de la Paix
1211 Geneva 10, Švica
Telefon: (41 22) 917 39 68
Telefaks: (41 22) 917 00 99
E-pošta: atikhonov.hchr@unog.ch
Spletna stran: <http://www.unhchr.ch>*

Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah ni zagotovil ustanovitve Odbora za ekonomske, socialne in kulturne pravice. Aktivnosti za

spremljanje uresničevanja Pakta je prvotno vodil Ekonomski in socialni svet Združenih narodov (ECOSOC). ECOSOC je leta 1985 ustanovil Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice. Odbor sprejema obvestila držav pogodbenic o ukrepih, ki so jih sprejele za popolno uresničevanje v Paktu priznanih pravic. Po pregledu obvestil Odbor izda končne pripombe o stanju uresničevanja v Paktu priznanih pravic v državi pogodbenici.

V tem trenutku v postopku ni možnosti individualne pritožbe, preučuje pa se osnutek Fakultativnega Protokola, ki bi zagotovil takšno možnost.

Ker je pravica do izobraževanja vključena v Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, je Odbor odgovoren za spremljanje njenega uresničevanja. Odbor je sprejel naslednja Splošna komentarja k pravici do izobraževanja:

- Splošni komentar št. 11, Akcijski načrt za osnovno izobraževanje (člen 14), (E/C.12/1999/4), sprejet na 20. srečanju (Ženeva, 26. april – 14. maj 1999) in
- Splošni komentar št. 14, Pravica do izobraževanja (člen 13), (E/C.12/1999/10), sprejet na 21. srečanju (Ženeva, 15. november – 3 december 1999).

Odbor je obravnaval pravico do izobraževanja tudi v svojem Splošnem komentarju št. 5 (11. zasedanje, 1994, E/C.12/1995/22), ki zadeva ekonomske, socialne in kulturne pravice, vključno s pravico do izobraževanja invalidnih oseb in oseb s posebnimi potrebami.

**** Poglej tudi: ekonomske, socialne in kulturne pravice, osnovno izobraževanje, otrok, poročilo, pravica do izobraževanja, splošni komentar, sporočilo, vsebina in cilji izobraževanja.***

43. Odbor za odpravo diskriminacije žensk

*Združeni narodi, Ženeva
8-14, avenue de la Paix
1211 Geneva 10 – Switzerland
e-pošta: webadmin.hchr@unog.ch
Spletna stran: <http://www.unhchr.ch>*

Odbor za odpravo diskriminacije žensk je bil ustanovljen 18. decembra 1979 s Konvencijo o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk. Odbor sestavlja 23 strokovnjakov, ki jih izvolijo države pogodbenice Konvencije. Njegova naloga je, da spremlja napredek v izpolnjevanju Konvencije v državah pogodbenicah.

Odbor sprejema periodična poročila držav pogodbenic (prvo poročilo v prvem letu po uveljavitvi Konvencije v zadevni državi in nato periodična poročila vsaka štiri leta po prvem poročilu). Odbor preko Ekonomskega in socialnega sveta vsako leto poroča Generalni skupščini Združenih narodov o svojem delu in lahko daje predloge ter splošna priporočila na podlagi obravnavanih poročil in informacij, ki jih je prejel od držav pogodbenic.

Po pregledu poročil držav pogodbenic, lahko Odbor na države naslovi vprašanja, ki zadevajo izobraževanje. 10. člen Konvencije določa, da države pogodbenice sprejmejo vse primerne ukrepe za odpravo diskriminacije žensk, da bi jim glede izobraževanja zagotovile enake pravice do izobraževanja kot moškim in da bodo odpravile tradicionalno pojmovanje vloge moškega in ženske na vseh stopnjah in v vseh oblikah izobraževanja, zlasti z revizijo učbenikov in šolskih programov ter prilagajanjem učnih metod.

Generalna skupščina Združenih narodov je 6. oktobra 1999 sprejela Fakultativni protokol h Konvenciji o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk. Fakultativni protokol zagotavlja osebi (ali skupini oseb) pritožbeni postopek, ne zagotavlja pa pritožb znotraj države pogodbenice. Odbor sprejme in obravnava sporočila pod določenimi pogoji. Odbor proučuje sporočila na sestankih, zaprtih za javnost. Odbor lahko zaključi, da situacija deluje proti določbam Konvencije in priporoči ukrepe za izboljšavo. Protokol zagotavlja Odboru tudi možnost, da razišče grobo in sistematično kršenje pravic, navedenih v Konvenciji. V tem primeru lahko Odbor uvede zaupno preiskavo. Po preučitvi izsledkov takšne preiskave jih Odbor preda zadevni državi pogodbenici skupaj z vsemi pripombami in priporočili. Država pogodbenica lahko ob podpisu ali ratifikaciji Fakultativnega protokola ali ob pristopu k njemu izjavi, da ne priznava pristojnosti Odbora za določeni postopek.

**** Poglej tudi: enakopravnost, deklaracija, nediskriminacija, poročilo, priporočilo, priziv, sporočilo, zahteva za obravnavo.***

44. Odbor za odpravo rasne diskriminacije

Združeni narodi, Ženeva

8-14, avenue de la Paix

1211 Geneva 10 – Švica

E-pošta: webadmin.hchr@unog.ch

Spletna stran: <http://www.unhchr.ch>

Odbor za odpravo rasne diskriminacije je bil ustanovljen z mednarodno Konvencijo Združenih narodov o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, ki ga je sprejela Generalna skupščina Združenih narodov 21. decembra 1965. Odbor sestavlja 18 strokovnjakov, ki jih izvolijo države pogodbenice konvencije, in nadzoruje uresničevanje določil konvencije v državah pogodbenicah. Priznava pravico do izobraževanja po 7. členu Konvencije, ki določa, da se države pogodbenice Konvencije »obvežejo takoj in učinkovito ukrepati, posebej še, kar zadeva pouk, izobraževanje, kulturo in informacije, z namenom odpravljati predsodke, ki vodijo k rasni diskriminaciji«. V Splošnem priporočilu št. 5. (15. zasedanje, 1977, A/32/18) je Odbor opomnil države pogodbenice na njihove obveznosti po Konvenciji na področju izobraževanja.

Odbor prejema periodična poročila držav pogodbenic te Konvencije in lahko tudi preuči sporočila od držav pogodbenic ali oseb. Odbor lahko sprejeme sporočila držav samo takrat, če so države, ki so v sporu, ratificirale Konvencijo. Takšna sporočila ne zahtevajo deklaracije držav, da sprejemajo pristojnost Odbora (člen 11). Zadeva se najprej rešuje z dvostranskimi pogajanjmi, da bi se spor uredil v zadovoljstvo obeh pogodbenic. V kolikor ne pride do rešitve na bilateralni ravni Odbor imenuje poravnalno komisijo, ki nato izda poročilo s svojimi priporočili.

Vsaka država pogodbenica Konvencije ZN o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije sme vsak čas izjaviti, da Odboru priznava pristojnost sprejemati in obravnavati tudi sporočila posameznih oseb ali skupin oseb. Odbor mora preučiti sporočilo in podati predloge in priporočila.

**** Poglej tudi: enakopravnost, deklaracija, nediskriminacija, poročilo, splošno priporočilo, sporočila, zahteva za obravnavo.***

45. Odbor za otrokove pravice

Združeni narodi, Ženeva
8-14, avenue de la Paix
1211 Geneva 10 – Švica
E-pošta: webadmin.hchr@unog.ch
Spletna stran: <http://www.unhchr.ch>

Odbor za otrokove pravice je bil ustanovljen 20. novembra 1989 s Konvencijo o otrokovih pravicah. Odbor sestavlja deset neodvisnih strokovnjakov, ki jih izvolijo države pogodbenice te Konvencije. Odbor nadzoruje napredek držav pogodbenic pri uresničevanju s Konvencijo prevzetih obveznosti. Odbor izvaja svojo vlogo tako, da pregleduje periodična poročila držav pogodbenic, ki jih morajo le-te Odboru redno dostavljati. Izčrpno začetno poročilo mora država

pogodbena dostavi v dveh letih od ratifikacije Konvencije, nato pa periodično poročilo vsakih pet let. Odbor lahko od države pogodbenice zahteva dodatne informacije o uresničevanju te Konvencije. Odbor predloži poročilo o svojem delu vsaki dve leti Generalni skupščini ZN preko Ekonomskega in socialnega sveta.

Pri preučevanju poročil držav pogodbenic lahko Odbor posebej obravnava probleme, povezane z izobraževanjem. Členi 28 do 30 Konvencije o otrokovih pravicah govorijo o otrokovih pravicah in svobodah do izobraževanja. Prvi splošni komentar Odbora v letu 2001 je bil posvečen 29. (1) členu Konvencije o otrokovih pravicah (Splošni komentar št. 1 (2001), 29.člen, 1. odstavek: Cilji izobraževanja, 17. april 2001, CRC/GC/2001/1).

Konvencija o otrokovih pravicah ne predpisuje niti pritožbenega postopka med državami, niti postopka pritožb posameznih oseb ali skupine oseb.

** Poglej tudi: Ekonomski in socialni svet ZN, osnovno izobraževanje, otrok, poročilo, pravica do izobraževanja, svoboda izobraževanja, splošni komentar, tolmačenje, vsebina in cilji izobraževanja.*

46. Odbor za svobodo združevanja Mednarodne organizacije dela (ILO)

Mednarodna organizacija dela (ILO) je ustanovila Odbor za svobodo združevanja Mednarodne organizacije dela z namenom, da bi nadzirala položaj svobode združevanja. Skladno s tripartitnim sistemom, ki ga uporablja ILO, so v Odboru predstavniki vlad, delojemalcev in delodajalcev. Odboru predseduje neodvisna oseba, ki jo imenuje upravni odbor ILO. Odbor sprejema in preiskuje pritožbe držav, sindikatov in delodajalcev. Kot to določa ustava ILO, se lahko na Odbor naslovi tudi pritožbe proti državam, ki niso ratificirale Konvencije o pravici združevanja. Odbor pripravi poročilo, ki ga odobri upravni odbor, ki lahko tudi sam naslovi Komisijo za iskanje dejstev in pomiritve.

* Poglej tudi: Komisija Mednarodne organizacije dela za iskanje dejstev in pomiritve, Mednarodni urad za delo, Mednarodna organizacija dela, pritožba, zahteva za obravnavo.

47. Omejitve

** Poglej tudi: Restrikcije (84).*

48. Organizacija afriške enotnosti (OAU)

PO Box 3243

Addis Abeba (Ethiopie)

Telefon: (251 1) 51 7700

Telefaks: (251 1) 51 2622

E-pošta: oau-cmc@telecom.net.et

Spletna stran: <http://www.oau-oua.org>

Organizacija afriške enotnosti (OAU) je bila ustanovljena z Listino Organizacije afriške enotnosti, ki je bila podpisana 25. maja 1963 v Addis Abebi, Etiopija. Po preambuli Listine Organizacije afriške enotnosti države pogodbenice potrdijo svojo privrženost načelom človekovih pravic in pravic ljudstev iz Ustanovne listine ZN ter Splošne deklaracije človekovih pravic.

Cilji Organizacije afriške enotnosti so:

- pospeševati enotnost in solidarnost afriških držav,
- koordinirati in okrepiti njihovo sodelovanje pri naporih, da bi dosegli boljše življenje za vsa ljudstva Afrike,
- braniti njihovo suverenost, teritorialno integriteto in neodvisnost,
- izkoreniniti vse oblike kolonializma v Afriki,
- pospeševati mednarodno sodelovanje ob spoštovanju Ustanovne listine ZN in Splošne deklaracije človekovih pravic.

Glavni organi Organizacije afriške enotnosti so: Skupščina voditeljev držav in vlad, Svet ministrov, Generalni sekretariat in Komisija za posredovanje, pomiritev in arbitražo. OAU je izdala Afriško listino človekovih pravic in ljudstev, kjer ima pomembno vlogo Skupščina voditeljev držav in vlad.

26. maja 2001 je stopil v veljavo ustanovni akt novega združenja, ki je naslednik OAU, to je Afriška enotnost (AU). Organizacija afriške enotnosti je odgovornazagotoviti primerne ukrepe za prehod zapuščine, premoženja, pravic in dolžnosti na novo združenje Afriška enotnost.

**** Poglej tudi: Afriška listina človekovih pravic in pravic ljudstev, Afriška komisija za človekove pravice in pravice ljudstev, Afriško sodišče človekovih pravic in pravic ljudstev.***

49. Organizacija ameriških držav (OAS)

17th Street and Constitution Avenue, NW

20006 Washington DC (ZDA)

Tel : (1 202) 458 3000
Faks : (1 202) 458 3967
E-pošta : pimultimedia@oas.org
spletna stran : <http://www.oas.org>

Gre za regionalno organizacijo, v kateri sodelujejo države iz ameriškega kontinenta. Ustava te organizacije se je oblikovala na srečanjih v Bogoti, Kolumbija (1948), v Buenos Airesu, Argentina (1967) in v Kartagini, Kolumbija (1985). Organizacija ima veliko delovnih teles: generalno skupščino in številne odbore, med njimi pa tudi Medameriški svet za izobraževanje, znanost in kulturo. Mandat OAS je omogočil nastanek ameriškega sistema za promocijo in zaščito človekovih pravic, katerega temeljni del je Konvencija in njeni mehanizmi za izvajanje, med katere prištevamo tudi Medameriški odbor za človekove pravice in Medameriško sodišče za človekove pravice.

****Poglej tudi: Ameriška konvencija o človekovih pravicah, Medameriška komisija za človekove pravice, Medameriško sodišče za človekove pravice***

50. Organizacija združenih narodov (OZN)

UN Plaza
New York 10017 (USA)
Tel : (1 212) 963 4475
Faks: (1 212) 963 007
E-pošta : unhomefre@un.org
spletna stran : <http://www.un.org>

Organizacija združenih narodov je najpomembnejša svetovna organizacija. Ustanovljena je bila z Ustanovno listino, podpisano 26. junija 1946 v San Franciscu, ZDA, in združuje skoraj vse države sveta. Njeni ustanovitelji so ji zaupali dva temeljna cilja, ki naj bosta vodilo vseh aktivnosti organizacije. Prvi je vzdrževati mednarodni mir skozi mehanizme kolektivne varnosti, drugi pa skozi sodelovanje in spoštovanje človekovih pravic spodbujati ekonomski in socialni razvoj za vse ljudi sveta.

Najvažnejši organi ZN so:

- Generalna skupščina,
- Varnostni svet,
- Ekonomski in socialni svet,
- Meddržavno sodišče,
- Sekretariat
- Skrbniški svet.

Ti organi lahko ustanavljajo tudi pomožne organe v obliki odborov, visokih komisarjev, programov, skladov ipd.

**** Poglej tudi: Ekonomski in socialni svet, Generalna skupščina ZN, Meddržavno sodišče, Odbor za človekove pravice, splošnost, Splošna deklaracija človekovih pravic, Ustanovna listina ZN, Varnostni svet, Visoki komisar za človekove pravice,.***

51. Osnovno izobraževanje

Obveznosti držav na področju osnovnega šolanja so bolj toge kot na drugih nivojih izobraževanja. Po določilih 14. člena Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah morajo države pogodbenice v roku dveh let izdelati in sprejeti izčrpen načrt ukrepov, potrebnih za to, da v »razumnem«, v načrtu določenem številu let, popolnoma uveljavijo načelo obveznega in brezplačnega osnovnega šolanja za vse otroke. Razen tega Odbor navaja, da mora »načrt posebej vsebovati ciljne datume uresničevanja posameznih faz progresivnega načrta.«

**** Poglej tudi: brezplačno, ekonomske, socialne in kulturne pravice, otrok, Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, Odbor za otrokove pravice, pravica do izobraževanja, Splošna deklaracija človekovih pravic.***

52. Otrok

Generalna skupščina ZN je sprejela Konvencijo o otrokovih pravicah 20. novembra 1989. Od takrat so Konvencijo ratificirale vse države razen dveh (ZDA in Somalija op. prev.). Konvencija je ustanovila Odbor za otrokove pravice, ki nadzoruje napredek uresničevanja s Konvencijo prevzetih obveznosti. Odbor preučuje periodična poročila, ki mu jih predložijo države o ukrepih, ki so jih sprejele za uveljavitev pravic iz Konvencije.

Konvencija opredeli kot otroka »vsako človeško bitje, mlajše od 18 let«, razen če zakon, ki se uporablja za otroka, določa, da se polnoletnost doseže že prej. Konvencija določa pravice, do katerih so otroci upravičeni, kar vključuje vse temeljne pravice kot so opredeljene v Splošni deklaraciji človekovih pravic, Mednarodnem paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah in Mednarodnem paktu o državljanskih in političnih pravicah, le-da prilagojene otroštvu. Razen le-teh so dodane določene pravice, ki se nanašajo izključno na otroke.

Konvencija o otrokovih pravicah zagotavlja pravico do izobrazbe v 28. in 29. členu, ki ločeno obravnavata dostop do izobrazbe in vsebino izobraževanja.

Konvencija uporablja enako terminologijo kot Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah. Prvi Splošni komentar, ki ga je sprejel Odbor za otrokove pravice leta 2001, zadeva pravico do izobrazbe (Splošni komentar št. 1 (2001), člen 29, odstavek 1: Cilji izobraževanja, 17. april 2001, CRC/GC/2001/1).

**** Poglej tudi: državljanske in politične pravice, ekonomske, socialne in kulturne pravice, Odbor za otrokove pravice, Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, osnovno izobraževanje, Odbor za človekove pravice, pravica do izobraževanja, svoboda izobraževanja, splošni komentar, tehnično in poklicno izobraževanje, učenje človekovih pravic, Unicef, vsebina in cilji izobraževanja.***

53. Pakt

Termin pakt rabimo menjaje s terminoma konvencija in listina, da bi opozorili na mednarodni značaj pogodbe. Takšen je bil na primer Pakt Društva narodov, globalne organizacije, ki je obstajala med obema svetovnima vojnama in je bila predhodnica Organizacije Združenih narodov. Prav tako smo imeli Pakt arabske lige, s katerim je bila ustanovljena regionalna organizacija, danes znana pod imenom Liga arabskih držav. Termin pakt je bil na področju človekovih pravic uporabljen za opis dveh mednarodnih pogodb, ki ju je sprejela Generalna skupščina Združenih narodov in ki obravnavata temeljne ekonomske, socialne in kulturne pravice ter državljanske in politične pravice. Uporaba tega termina nima posebnih legalnih posledic, preprosto označuje mednarodni dogovor.

**** Poglej tudi: sporazum, listina, konvencija, protokol.***

54. Peticija

V najožjem pomenu besede je peticija prošnja ali pritožba. Ta termin uporablja Ameriška konvencija o človekovih pravicah za označevanje pritožb, ki jih vložijo posamezniki, skupine ali nevladne organizacije na Medameriško komisijo za človekove pravice. Za pritožbe, vložene s strani držav, pa konvencija uporablja termin »*sporočilo*«.

****Poglej tudi: Ameriška konvencija o človekovih pravicah, priziv, pritožba, prošnja, reklamacija, sporočilo.***

55. Podkomisija za promocijo in varstvo človekovih pravic

Podkomisija za promocijo in varstvo človekovih pravic, ki jo pogosto imenujejo kar »Podkomisija«, je bila ustanovljena leta 1947. Sestavlja jo 26 neodvisnih strokovnjakov, ki jih imenuje Komisija za človekove pravice. Ustanovljena je bila z namenom izvajati študije o različnih področjih človekovih pravic. Za svoje delo lahko imenuje posebnega poročevalca ali delovno skupino. Podkomisija opravlja tudi pripravljala dela za Komisijo človekovih pravic v skladu s procedurami, ki so zapisane v Resoluciji 1503.

** Poglej tudi: Komisija človekovih pravic, Organizacija združenih narodov.*

56. Podpis

Podpis sporazuma je dejanje, ki nastopi po pogajanjih in pisanju specifičnega sporazuma ter pomeni strinjanje z njim. Prav tako podpis izraža voljo države podpisnice, da bo nadaljevala proces to konca, to je do uresničitve sporazuma. Hkrati pa sporazum še ne pomeni, da je država podpisnica postala tudi država pogodbenica. To se zgodi komaj po ratifikaciji sporazuma. Za nekatere sporazume, ki jih imenujemo tudi poenostavljene oblike, ratifikacija ni zahtevana.

** Poglej tudi: stopiti v veljavo, stranka, ratifikacija, sporazum.*

57. Poročilo

Termin poročilo, ki se zelo pogosto uporablja v mednarodni zakonodaji, predvsem pri mehanizmih za zaščito človekovih pravic znotraj Združenih narodov, ima dva različna pomena.

Prvi se nanaša na poročila, ki jih morajo države predložiti različnim telesom za zaščito človekovih pravic ali na splošno mednarodnim organizacijam. Države morajo svoja poročila o statusu uresničevanja določene konvencije predložiti oblikovno in vsebinsko usklajena z največkrat zelo podrobnimi navodili. Prvo poročilo, ki ga država predloži, se imenuje začetno poročilo. Naslednja ali t.i. periodična poročila je država obvezana predložiti v določenih časovnih intervalih. Poročila pregleda naslovni odbor ali organizacija. Predložitvi poročila lahko sledijo razgovor in priporočila.

Področje izobraževanja je predmet poročil, ki jih države predlagajo sledečim odboru ali organizacijam: Unescu, ILO, Odboru za človekove pravice, Odboru za ekonomske, socialne in kulturne pravice, Odboru za otrokove pravice, Odboru za odpravo rasne diskriminacije in Odboru za odpravo vseh oblik diskriminacije žensk.

Drugi pomen termina poročilo se nanaša na dokumente, s katerimi posebni poročevalci izpolni nalogo, ki mu/ji je bila zaupana s strani določenega organa. Posebni poročevalci po pravilu pripravljajo vmesna poročila (poročila, ki se pripravljajo v nerednih časovnih intervalih) in na koncu svojega mandata tudi zaključno poročilo.

** Poglej tudi: posebni poročevalec.*

58. Posebni poročevalci

Posebne poročevalce je ustvarila Komisija za človekove pravice. Oseba, običajno gre za neodvisnega strokovnjaka, je zadolžena za podrobno študijo v zvezi s človekovimi pravicami o določenem vprašanju ali o določeni državi. Komisija je imenovala posebno poročevalko za področje pravice do izobraževanja avgusta 1998. Poročevalka je predložila več poročil: uvodno poročilo iz 13. januarja 1999 (E/CN.4/1999/49), vmesno poročilo, datirano 1. februarja 2000 (E/CN.4/2000/6) in zaključno poročilo z dne 11. januarja 2001 (E/CN.4/2001/52). Izobraževanje pa je zelo prisotno tudi v delu dveh drugih poročevalcev: v poročilih posebnega poročevalca za sodobne oblike rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije in s tem povezane nestrpnosti ter v poročilih posebnega poročevalca za versko nestrpnost.

** Poglej tudi: Komisija za človekove pravice, Organizacija združenih narodov, pravica do izobraževanja, Podkomisija za promocijo in varstvo človekovih pravic.*

59. Pravica do izobraževanja

26. člen Splošne deklaracije človekovih pravic zagotavlja pravico do izobraževanja, ko govori o tem, da ima »vsakdo ... pravico do izobraževanja.« 13. člen Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah navaja tudi pogoje za uresničevanje te pravice. Preden pa si poglobljeje ogledamo te pogoje, je potrebno povedati, da kljub vsem pravicam, priznanim s tem paktom, držav ne zavezujejo rezultati, temveč le sredstva. 2. člen namreč pravi, da se »vsaka država pogodbenica tega Pakta /se/ zavezuje, da bo ... v največji mogoči meri izkoristila vire, s katerimi razpolaga, in z vsemi ustreznimi sredstvi ... skrbela, da bo postopoma doseženo polno uresničenje pravic, ki so priznane v tem Paktu.« Pripombe Odbora za ekonomske, socialne in kulturne pravice so glede same narave te pravice zelo zanimive. Odbor ugotavlja, da je pravica do izobraževanja »različno opredeljena: kot ekonomska pravica, socialna pravica in kulturna pravica. Je vse to. Je tudi, v veliko pogledih, državljanska pravica in tudi poli-

tična pravica, saj je temeljnega pomena za polno in učinkovito uresničevanje omenjenih pravic. Gledano tako predstavlja pravica do izobraževanja nedeljivost in medsebojno sovisnost vseh človekovih pravic» (Splošni komentar št. 11, sprejet na 20. zasedanju 10. maja 1999, E/C.12/1999/4). Odbor je še enkrat omenil pravico do izobraževanja, ko je zapisal, da je *»izobraževanje tako človekova pravica sama po sebi, kakor tudi neobhodno sredstvo za uresničevanje ostalih pravic»* (Splošni komentar št. 13, sprejet na 21. zasedanju 8. decembra 1999, E/C.12/1999/10).

Različni nivoji izobraževanja niso enako obravnavani.

Osnovno izobraževanje naj bi bilo obvezno in brezplačno za vse. Še več. Zaradi 14. člena morajo države, ki do sprejema Pakta niso mogle zagotoviti osnovnega izobraževanja, v dveh letih izdelati in sprejeti izčrpen načrt ukrepov za postopno uveljavitev te pravice. Splošni komentar št. 11 Odbora za ekonomske, socialne in kulturne pravice je v celoti posvečen tej obvezi.

Srednješolska izobrazba, vključno z tehnično in poklicno izobrazbo, bi morala biti splošno dostopna s postopnim uvajanjem brezplačnega srednješolskega izobraževanja. Višje šolanje, predvideno kot *»odvisno od sposobnosti posameznika«*, naj bi prav tako bilo predmet *»postopnega uvajanja brezplačnega šolanja«*. V tem istem členu je urejeno tudi osnovno izobraževanje za vse, *»ki sploh niso bili deležni osnovnega šolanja ali pa ga niso zaključili«*, ki se mora spodbujati in krepiti.

**** Poglej tudi: otrok, Ekonomske, socialne in kulturne pravice, Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, vsebina in cilji izobraževanja, osnovno izobraževanje, posebni poročevalci, splošni komentar, tehnično in poklicno izobraževanje, učenje človekovih pravic, zagovornik človekovih pravic.***

60. Pravice ljudstev

Izraz *»pravice ljudstev«* se nanaša na določene posebne pravice, ki jih uživajo skupine državljanov in jih lahko potemtakem samo le-te uresničujejo. Prva posebna pravica je pravica do samoodločbe, kot je opredeljena v 1. členu Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah in tudi v 1. členu Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah. Afriška listina človekovih pravic in pravic ljudstev je od 19. člena dalje posvečena tovrstnim pravicam.

**** Poglej tudi: Afriška listina človekovih pravic in pravic ljudstev.***

61. Pravo

Pravo se nanaša na celoto sodb in sklepov razsodnih organov. Poznamo pravo Evropskega sodišča za človekove pravice, Medameriškega sodišča za človekove pravice in Mednarodnega kazenskega sodišča, če naštejemo le nekaj primerov. Beseda pravo se lahko uporablja tudi v bolj omejenem pomenu: da se opiše sklepe in sodbe o specifičnem vprašanju, na primer pravo o svobodi vesti.

Beseda pravo se pogosto uporablja v besedilih, ki jih izdajajo organi, ki ne predstavljajo sodne oblasti. Tako je na primer v navadi, da govorimo o pravu Odbora za človekove pravice.

** Poglej tudi: interpretacija, jurisdikcija.*

62. Pridrčki

Pridržek pomeni enostransko izjavo, s katero država pogodbenica nekega sporazuma izrazi željo, da bo izključila ali spremenila učinek ali učinke, ki bi jih izvajanje nekega določila ali določil imelo na njeno ureditev (Dunajska konvencija o pogodbenem pravu). Pridrčki so mogoči, če niso izrecno prepovedani s samim sporazumom (kot npr. pri konvencijah ILO) in če niso v nasprotju s ciljem in namenom sporazuma. V nekaterih primerih je že v samem sporazumu vsebovan seznam določil, na katera se pridrčki lahko nanašajo. V takšnem primeru se pridržek lahko nanaša samo na omenjena določila. Praviloma lahko država svoj pridržek umakne kadarkoli.

V mednarodni zakonodaji so pridrčki pogosto predstavljeni kot »*deklaracija*« ali »*pojasnjevalna izjava*«. Oba naziva pomenita isto. Zakonodajca pogosto trpi zaradi dejstva, da ni ustreznih meril za ocenjevanje pridržkov glede na cilje in namen sporazuma. Odbor za človekove pravice se je zato razglasil za merodajnega za izvajanje tovrstnih ocen (Splošni komentar št. 24, sprejet na 52. zasedanju leta 1994).

** Poglej tudi: stopiti v veljavo, stranka, sporazum.*

63. Priporočilo

Termin »*priporočilo*« ima različne pomenne glede na besedilo, v katerem se uporablja. Izvorno se je termin uporabljal za označevanje besedil mednarodnih organizacij, ki niso bila zavezujoča za države. Tudi zato se resolucije, ki jih sprejema Generalna skupščina Združenih narodov, imenujejo priporočila.

V nekaterih primerih, še posebej v organizacijah, ki se ukvarjajo z izobraževanjem, pa ima termin priporočilo natančneje določen pomen.

Znotraj Unesca priporočilo, ki se sprejema z navadno večino glasov Generalne skupščine, ni pravno zavezujoče, vendar pa so glede na statut Unesca vse državne članice, tudi tiste, ki niso glasovale za priporočilo, v roku enega leta obvezane le-to posredovati državnim oblastem skupaj z vizijo, kako omenjeno priporočilo vključiti v državno zakonodajo. Države so prav tako obvezane poročati o tem, kako uresničujejo določeno priporočilo.

Uporaba priporočil ima še natančnejša navodila v Mednarodni organizaciji dela ILO. Priporočila se v organizaciji sprejemajo z dvotretjinsko večino. Vse državne članice, ne glede na to, ali so glasovale ali ne, so obvezane priporočilo posredovati državnim oblastem, katere morajo nato v roku enega leta do največ 18 mesecev sprejeti ustrezen zakon za izvajanje omenjenega priporočila. Če tega ne storijo, so dolžne o tem poročati.

*** Poglej tudi: Generalna skupščina Združenih narodov, Mednarodna organizacija dela ILO, poročilo, Organizacija združenih narodov, resolucija, Unesco.**

64. Pristojnosti

V pravni terminologiji nakazuje izraz pristojnost na zakonito pravico in dolžnost delovanja na določenem področju. Pravi pomen ima malo povezave s splošno uporabljeno definicijo pristojnosti kot tehničnega znanja, ki omogoča strokovnjakom, da se odlikujejo pri svojem delu. Beseda pristojnost in njeno nasprotje nepristojnost se velikokrat uporabljata, ko govorimo o organih (sodnih ali odborih), ki imajo mandat sprejemati sporočila, pritožbe in apele. Preden organ pregleda argumente zadeve, se mora odločiti, ali je sporočilo sprejemljivo, in tako ugotoviti svojo pristojnost v zadevi.

Zastavlja se vprašanje, ali zadevni sporazum, ki ga obravnava organ, vsebuje proces sporočila? To vprašanje pa se lahko še nadalje razčleni.

- Ali je pravica, za katero prosi sporočilo, zagotovljena v Konvenciji?
- Ali je zadevna država podpisnica Konvencije?
- Kjer je uporabno: ali je zadevna država podpisala deklaracijo oziroma ratificirala ustrezen protokol in tako sprejela pristojnost Odbora ali njegovo jurisdikcijo?
- Ali je država, ki se je pritožila, ratificirala Konvencijo?
- Kjer je uporabno: ali je država, ki se je pritožila, podpisala deklaracijo, s katero je sprejela pristojnost organa, na katerega se je pritožila?
- Ali je sporno delovanje nastopilo po tem, ko je konvencija stopila v veljavo v državi, proti kateri se je vložila pritožba?

- Ali je sporno delovanje nastopilo na področjih, ki jih pokriva konvencija?

V primeru negativnega odgovora na eno izmed zgoraj navedenih vprašanj bo organ izjavil, da ni pristojen za raziskavo zadeve, to pa pomeni, da ni v položaju, da bi sprejel in preučil pritožbo.

*** Poglej tudi: deklaracija, jurisdikcija, peticija, pristop, pritožba, priziv, ratifikacija, reklamacija, sprejemljivost, stopiti v veljavo.**

65. Pristop

Država pristopi k mednarodnemu sporazumu, ko izrazi voljo, da bi bila država pogodbenica sporazuma. Država se tako zaveže, da bo spoštovala in uresničila določila pogodbe. Pristop k sporazumu ima enake učinke kot ratifikacija, odobritev ali pristop.

*** Poglej tudi: ratifikacija, stopiti v veljavo, stranka, sporazum.**

66. Pritožba

V splošnem je pritožba enakovredna prizivu (apelu), sporočilu, zahtevi ali prošnji. Ustava Mednarodne organizacije dela (ILO) uporablja termin »pritožba« za opis sporočila, ki ga določena država poda o drugi državi, če sodi, da slednja ne spoštuje določb konvencije v zadostni meri. Obe državi morata seveda biti državni pogodbenici konvencije, za katero gre. Upravni odbor lahko imenuje preiskovalno komisijo, ki pripravi poročilo o potrebnih ukrepih. Protokol, ki se nanaša na Afriško listino človekovih pravic in pravic ljudstev, uporablja enak termin.

*** Poglej tudi: Afriško sodišče človekovih pravic in pravic ljudstev, Mednarodna organizacija dela ILO, peticija, priziv, prošnja, reklamacija, sporočilo**

67. Priziv (apel)

Priziv ali apel je splošen pojem, ki se uporablja za označevanje pravnih sredstev, ki dovoljujejo predložitev pritožb organom za varovanje človekovih pravic, bodisi pravne, politične ali administrativne narave.

*** Poglej tudi: peticija, pritožba, prošnja, reklamacija, sporočilo.**

68. Prošnja

Pojem uporablja Evropska konvencija človekovih pravic v pomenu individualnega apela. Prav tako pojem označuje vsoto vseh apelov, ki so vsebovani v protokolih k Afriški listini človekovih pravic in pravic ljudstev.

** Poglej tudi: peticija, pritožba, priziv, reklamacija, sporočilo.*

69. Protokol

Protokol je mednarodni sporazum, ki se pogosto uporablja za označevanje pravno zavezujočega instrumenta, ki dopolnjuje osnovni sporazum. Takšna sta npr. oba Fakultativna protokola, ki sta bila sprejeta kot dopolnitev Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah, številni protokoli, ki so bili sprejeti v dopolnilo Evropski konvenciji človekovih pravic ali pa dopolnilni dokumenti k Ameriški konvenciji o človekovih pravicah. Splošno pravilo je, da je za ratifikacijo protokola potrebna tudi predhodna ratifikacija pakta oziroma konvencije, katere dopolnilo le-ta predstavlja.

** Poglej tudi : konvencija, listina, pakt, sporazum.*

70. Ratifikacija

Ratifikacija je dejanje, s katerim država potrdi podpis sporazuma s strani predstavnikov države. To dejanje je potrebno za vzpostavitev pravne veljavnosti sporazuma v določeni državi, kadar tako zahteva sam sporazum. Z dejanjem ratifikacije država izrazi svoje dokončno in popolno strinjanje, da bo poslej zavezana s sporazumom. Po običaju je za ratifikacijo odgovoren voditelj države po predhodni odobritvi s strani parlamenta.

** Poglej tudi: pristop, stopiti v veljavo, stranka.*

71. Regionalni sistem

V nasprotju z splošnim ali univerzalnim sistemom Združenih narodov se regionalni sistem nanaša na vse sporazume in uresničevalne mehanizme človekovih pravic znotraj neke regije. Tako govorimo o ameriškem, afriškem ali evropskem sistemu.

** Poglej tudi: splošnost.*

72. Reklamacija

Splošno gledano ima pojem reklamacija enak pomen kot pojmi sporočilo, peticija, pritožba, priziv ali prošnja. Pojem reklamacija, kadar je uporabljen v statutu ILO, pa pomeni obliko, s katero delavske ali delodajalske organizacije pri ILO vložijo pritožbo proti državi, ki ni zadovoljivo izvrševala katere od konvencij, ki jim je zavezana kot pogodbenica. Reklamacije pregleda tripartitni odbor, ki ga sestavljajo predstavniki držav, delojemalskih in delodajalskih organizacij. Glede na poročilo odbora lahko Generalna skupščina ILO nato zahteva od države deklaracijo, lahko pa tudi javno objavi reklamacijo in odgovor države.

*** Poglej tudi: peticija, pritožba, priziv, prošnja, sporočilo.**

73. Resolucija

Pojem »resolucija« se uporablja za opisovanje odločitev, ki so jih sprejele različne mednarodne organizacije, npr. Generalna skupščina Združenih narodov, Ekonomski in socialni svet, Komisija za človekove pravice ali Podkomisija za promocijo in varstvo človekovih pravic. Splošna deklaracija človekovih pravic je bila sprejeta z resolucijo Generalne skupščine Združenih narodov.

*** Poglej tudi: Generalna skupščina ZN, Komisija za človekove pravice, priporočilo, uradni dokument.**

74. Restrikcija

Ta pojem, enako kot pojem omejitve, označuje možnost države, da omeji izvrševanje individualnih človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Zakonsko podlago za takšno dejanje predstavlja Splošna deklaracija človekovih pravic, kjer 2. odstavek 29. člena določa, da *»je pri izvajanju svojih pravic in svoboščin vsakdo podvržen samo takšnim omejitvam, ki so določene z zakonom, katerih izključni namen je zavarovati obvezno priznanje in spoštovanje pravic in svoboščin drugih ter izpolnjevanje pravičnih zahtev morale, javnega reda in splošne blaginje v demokratični družbi«*. Ta možnost je predvidena tudi v drugih temeljnih konvencijah človekovih pravic. Običajno jo najdemo v obliki splošnega stavka, ki dovoljuje restrikcije. Kadar je določeni pravici posvečen poseben člen, običajno prvi odstavek definira pravico, drugi pa možne omejitve.

Uporaba restrikcij pa ni v celoti prepuščena presoji države, marveč morajo biti izpolnjeni tudi sledeči pogoji:

- restrikcije morajo biti vnaprej zagotovljene, če je le možno z zakonom;

- za restrikcijo mora obstajati legitimni razlog (narodna varnost, teritorialna celovitost, javna varnost in zaščita, pravice in svoboščine drugih ipd.);
- restrikcije morajo biti nujne. To pomeni, da se brez njih ne bi moglo doseči določenega cilja;
- restrikcije morajo biti sorazmerne oz. primerne želenemu cilju.

*** Poglej tudi: omejitve, Splošna deklaracija človekovih pravic.**

75. Splošna deklaracija človekovih pravic.

Splošna deklaracija človekovih pravic je bila na osnovi pripravljalnega dela, ki ga je opravil Odbor za človekove pravice, sprejeta 10. decembra 1948 v Generalni skupščini ZN.

Gre za prvo splošno besedilo, ki obravnava vse človekove pravice z globalne perspektive. Deklaracija predstavlja začetek mednarodnega prava človekovih pravic, ki je počasi nastajalo na njenih temeljih. Prvi dve mednarodno sprejeti besedili sta bili Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah ter Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah. Sledili so drugi mednarodni sporazumi in se umestili v konstrukcijo. Nanašajo se na določene skupine (kot npr. ženske ali otroke) ali pa na specifične kršitve človekovih pravic (mučenje in nečloveško ravnanje, rasna diskriminacija ipd.).

Splošna deklaracija človekovih pravic v originalu ni bila pravno zavezujoč dokument in je bila sprejeta z resolucijo Generalne skupščine. Zaradi progresivnega pristopanja načelom deklaracije, njene integriranosti v številne regionalne in mednarodne sporazume ter sklicevanja nanjo v vedno večjem številu nacionalnih ustav držav, si je Deklaracija pridobila status pravno zavezujočega dokumenta.

26. člen je posvečen pravici do izobraževanja. Je izjemno pomemben, saj je v njem zapisano, da *»ima vsak pravico do izobraževanja«,* ter da mora biti izobraževanje *»usmerjeno k polnemu razvoju človekove osebnosti in utrjevanju spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin«.* Zapisano je tudi, da mora izobraževanje *»pospeševati ... razumevanje, strpnost in prijateljstvo med vsemi narodi in med rasami in verskimi skupinami ter pospeševati dejavnost Združenih narodov za ohranitev miru«.*

*** Poglej tudi: državljanske in politične pravice, ekonomske, socialne in kulturne pravice, Generalna skupščina ZN, mednarodno pravo, Odbor za človekove pravice, običaj, pravica do izobraževanja, priporočilo, resolucija, Organizacija združenih narodov, splošnost, vsebina in cilji izobraževanja.**

76. Splošni komentar

Splošni komentar je izraz, ki ga odbori ZN uporabljajo v besedilih, kjer razlagajo sporazum ali sporazume, ki so predmet njihovega mandata. Tako je v primerih Odbora proti mučenju, Odbora za človekove pravice, Odbora za ekonomske, socialne in kulturne pravice in Odbora za otrokove pravice. Odbor za odpravo rasne diskriminacije in Odbor za odpravo diskriminacije žensk uporabljata pojem »splošno priporočilo«. Razlika med pojmom »splošni komentar« in »splošno priporočilo« ne vpliva na besedila, ki jih Odbori razlagajo. Splošni komentarji ali opombe so oštevilčeni in datirani in so zelo uporabni dokumenti, ki dajo veljavno razlago določbam zadevnega sporazuma. Združeni narodi posodablajo in izdajajo Splošne komentarje in Splošna priporočila, ki so jih njegovi sprejeli organi za sporazume o človekovih pravicah. Izdaja, ki je bila objavljena 1997 je oštevilčena kot HRI/GEN/1/Rev.3.

Glede področja izobraževanja je Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice tisti organ, ki nadzoruje uresničevanje Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, in ki zagotavlja pravico do izobraževanja. Odbor je izdal posebej pomembna Splošna komentarja:

- Splošni komentar št. 11, Načrti akcij za osnovno izobraževanje (člen 14), (E/C.12/1999/4), sprejet na 20. zasedanju (Ženeva, 26. april – 14. maj 1999) in
- Splošni komentar št. 14, Pravica do izobraževanja (člen 13), (E/C.12/1999/10), sprejet na 21. zasedanju, (Ženeva, 15. november – 3. december 1999).

Podobno je Odbor za otrokove pravice posvetil prvi Splošni komentar v letu 2001 pravici do izobraževanja (Splošna pripomba št. 1, člen 29, odstavek 1: Cilji izobraževanja, 17. april 2001, CRC/GC/2001/1).

**** Poglej tudi: Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, Odbor za otrokove pravice, , Brezplačno, Odbor za človekove pravice, interpretacija, pravica do izobraževanja, splošno priporočilo, vsebina in cilji izobraževanja***

77. Splošno priporočilo

Splošno priporočilo je pojem, ki ga uporabljata Odbor za odpravo rasne diskriminacije in Odbor za odpravo diskriminacije žensk za označevanje besedil, ki interpretirajo ukrepe sporazumov, ki jih nadzorujeta. Drugi odbori uporabljajo pojem »splošni komentar«.

**** Poglej tudi: interpretacija, splošni komentar.***

78. Splošnost

Univerzalni karakter človekovih pravic je njihova temeljna dimenzija in izhaja iz enakosti človeštva. Ta splošnost človekovih pravic je zapisana v Splošni deklaraciji človekovih pravic (Universal Declaration of Human Rights), saj le-ta ni bila slučajno poimenovana »*univerzalna, splošna*«. V svoji preambuli se Deklaracija sklicuje na »*prirojeno človeško dostojanstvo vseh članov človeške družbe in njihove enake in neodtujljive pravice*«. Deklaracija je bila proglašena za »*skupni standard dosežka vseh ljudstev in narodov*«. Prav skozi razumevanje te splošnosti, moramo brati in razumeti prva dva člena Deklaracije, ki se nanašata na princip enakosti in njegovo posledico: nediskriminacijo.

1. člen:

»Vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice. Obdarjeni so z razumom in vestjo in bi morali ravnati drug z drugim kakor bratje.«

2. člen:

»Vsakdo je upravičen do uživanja vseh pravic in svoboščin, ki so razglašene s to Deklaracijo, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno pripadnost, premoženje, rojstvo ali kakršnokoli drugo okoliščino.

Nadalje ni dopustno nikakršno razlikovanje glede na politično ali pravno ureditev ali mednarodni položaj dežele ali ozemlja, ki mu kdo pripada, pa naj bo to ozemlje neodvisno, pod skrbništvom, nesamoupravno ali kakorkoli omejeno v svoji suverenosti.«

Pridevnik »splošna« se uporablja tudi za razlikovanje od regionalnega. Zato sistem zaščite človekovih pravic ZN imenujemo tudi univerzalni ali splošni, saj je namenjen vsem državam sveta. Na drugi strani imamo npr. Afriški sistem, ki je namenjen zgolj regionalni uporabi, saj se nanaša le na države na afriškem kontinentu.

*** Poglej tudi: človekove pravice, enakopravnost, Generalna skupščina ZN, nediskriminacija, regionalni sistem, Splošna deklaracija človekovih pravic, Ustanovna listina ZN,**

79. Sporazum

Glede na Dunajsko konvencijo o pogodbenem pravu, sprejeto 23. maja 1969, je sporazum »mednarodni dogovor, sklenjen med državami v pisni obliki in urejen

z mednarodno zakonodajo, naj je v okviru enega instrumenta ali dveh oziroma večih povezanih instrumentih«. Lahko je bilateralen (med dvema državama) ali multilateralen (med tremi ali več državami). Termin »sporazum« se uporablja na veliko načinov in včasih tudi ni natančno uporabljen. Uporabljajo se tudi sledeči izrazi: pakt (Liga narodov, Arabska liga), protokol (Fakultativni protokol k Paktu o državljskih in političnih pravicah), listina (Združeni narodi, Organizacija afriške enotnosti), ustava (ta termin se uporablja za označevanje statutarnih dogovorov v ILO in ga ne smemo zamenjevati z ustavami držav) ali konvencija (npr. o odpravi vseh vrst rasnega razlikovanja). Države, ki ratificirajo oziroma pristopijo k sporazumu, so dolžne le-tega spoštovati.

*** Poglej tudi: konvencija, listina, pakt, pristop, stopiti v veljavo, protokol, pridržek.**

80. Stopiti v veljavo

Sporazum stopi v veljavo v trenutku, ko postane pravno obvezujoč. V sporazumu je določen datum, kdaj le-ta stopi v veljavo, splošno pa velja, da je datum, ko stopi sporazum v veljavo, povezan z njegovo ratifikacijo s strani določenega števila držav. Število potrebnih držav podpisnic se določi za vsak sporazum posebej. Sporazum potem postane zavezujoč za tiste države, ki so ga ratificirale. Države se nato imenujejo države pogodbenice sporazuma.

*** Poglej tudi:: pristop, ratifikacija, sporazum, stranka.**

81. Stranka

Izraz »stranka« v pravnem jeziku označuje državo, ki je ratificirala ali pristopila k sporazumu. Pogosto se uporablja tudi izraz »pogodbena stranka«, v nekaterih starejših sporazumih pa je zapisano tudi »visoka pogodbena stranka«.

*** Poglej tudi: pristop, ratifikacija, stopiti v veljavo.**

82. Svet Evrope

Svet Evrope

Palais de l'Europe

F-67075 Strasbourg Cedex (Francija)

Telefon: 33 (0) 3 88 41 20 00

Telefaks: 33 (0) 3 88 41 27 81

Spletna stran: <http://www.coe.int/>

Statut Sveta Evrope je bil sprejet 5. maja 1949 v Londonu, Velika Britanija. Po drugi svetovni vojni je bila to prva mednarodna organizacija v Evropi. Med pomembnimi cilji organizacije je promocija in varstvo človekovih pravic. 3. člen statuta Sveta Evrope govori, da »vsaka članica Sveta Evrope priznava načelo vladavine prava in načelo, da mora vsaka oseba pod njeno jurisdikacijo uživati človekove pravice in temeljne svoboščine«. Svet Evrope je, upoštevajoč človekove pravice, sprejel (Evropsko) Konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Le-ta kot prva v zgodovini mednarodnega prava individualnim osebam možnost, da predložijo pritožbe mednarodnemu organu. Organi Sveta Evrope igrajo aktivno vlogo pri varovanju določb Konvencije z izvolitvijo sodnikov in nadzorom nad uresničitvijo sodb, ki jih izreče sodišče.

Svet Evrope je sprejel tudi Evropsko socialno listino, ki je v socialnem smislu enakovredna (Evropski) Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, a v socialnih zadevah. Odbor ministrov je tisti organ, ki ima pomembno vlogo pri spremljanju držav pri uresničevanju določb Evropske socialne listine. Poleg omenjenih aktivnosti ima Svet Evrope mandat tudi nad drugimi sporazumi o človekovih pravicah: Evropsko konvencijo o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja in Okvirno konvencijo za varstvo narodnih manjšin.

** Poglej tudi: Evropska komisija za človekove pravice, Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, Evropsko sodišče za človekove pravice, Evropska socialna listina, mednarodna organizacija.*

83. Svoboda izobraževanja

Splošna deklaracija človekovih pravic pravi, da imajo starši »prednostno pravico pri izbiri vrste izobraževanja svojih otrok.« Ta pravica je bila ponovno zagotovljena z Mednarodnim paktom o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, ki pove, da morajo države pogodbenice tega Pakta sprejeti obveznost, »da bodo spoštovale pravico staršev oziroma zakonitih skrbnikov, da izberejo za svoje otroke tudi take šole, ki jih niso ustanovile javne oblasti (...) in pravico staršev, da zagotovijo svojim otrokom versko in moralno vzgojo v skladu z njihovim lastnim prepričanjem.« Ta svoboda pomeni možnost, ustanavljanja in upravljanja privatnih izobraževalnih ustanov. Zadnji odstavek 13. člena Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah določa, da »nobene določbe iz tega člena ni dovoljeno razlagati tako, kot da bi posameznikom ali pravnim osebam kratila pravico do ustanavljanja in upravljanja šol...« Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah skrbi za svobodo izobraževanja kot posledico pravice do svobode misli, vesti in veroizpovedi. 18. člen

v 4. odstavku določa da se »države pogodbenice tega Pakta zavezujejo spoštovati pravico staršev oziroma zakonitih skrbnikov, da svojim otrokom zagotovijo ti-sto versko in moralno vzgojo, ki je v skladu z njihovim lastnim prepričanjem.« Kljub temu pa ta pravica ni absolutna. Ustanavljanje in upravljanje privatnih izobraževalnih institucij je lahko predmet omejitev, ki jih naloži država. Vse-bina izobraževanja, ki ga zagotavljajo privatne institucije, mora biti v skladu z izobraževanjem, kot je zagotovljeno s Splošno deklaracijo človekovih pravic, Mednarodnim paktom o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah in z drugi-mi konvencijami.

** Poglej tudi: državljanske in politične pravice, Odbor za ekonomske, social-ne in kulturne pravice, Odbor za človekove pravice, Splošna deklaracija člove-kovih pravic, vsebina in cilji izobraževanja.*

84. Tehnično in poklicno izobraževanje

Tehnično in poklicno izobraževanje obravnava konvencija, ki jo je sprejel Unes-co 10. novembra 1989. S tehničnim in poklicnim izobraževanjem konvencija opredeli »poleg splošnega znanja tudi vse oblike in stopnje izobraževalnega procesa, vključno s študijem tehnologij in sorodnih znanosti ter pridobitev prak-tičnih veščin, znanja, odnosov in razumevanja poklicev različnih sektorjev ekonomskega in družbenega življenja«. Konvencija se nadalje nanaša na vse stopnje tehnične in poklicne izobrazbe, tako v okviru izobraževalnih ustanov, kot tudi v sodelovanju med njimi in zunanji organizacijami kmetijskega, industrijskega in/ali trgovskega področja. Med drugim se države pogodbenice obvežejo, da bodo uresničile politike tehničnega in poklicnega izobraževanja. Države pogodbenice morajo po Konvenciji predložiti UNESCO periodična po-ročila, da bi le-ta lahko spremljal izvajanje njihovih obveznosti.

** Poglej tudi: konvencija, Odbor za konvencije in priporočila poročilo, otrok, Unesco, vsebina in cilji izobraževanja.*

85. Temeljne pravice

Nekatere človekove pravice se lahko omejijo pod posebnimi pogoji, druge pa ne morejo biti spremenjene pod nobenim pogojem in jih imenujemo nedotaklji-ve ali temeljne pravice. Te pravice so nedvoumno navedene v številnih sporazu-mih o človekovih pravicah. Seznam temeljnih pravic se razlikuje od sporazuma do sporazuma. Seznam temeljnih pravic, ki je bil izdelan z Mednarodnim pak-tom o državljanskih in političnih pravicah, npr. vsebuje sledeče:

- pravico do življenja;

- pravico, da nihče ni podvržen mučenju ali nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju;
- pravico, da nihče ne sme biti pridržan v suženjstvu ali tlačanski odvisnosti, primoran k prisilnemu ali obveznemu delu;
- pravico, da nihče ne sme biti preganjan ali kaznovan zaradi kaznivega dejanja, za katero je bil že oproščen krivde ali obsojen s pravnomočno sodbo;
- dolžnost, da je z vsemi osebami, ki jim je vzeta prostost, potrebno ravnati človeško in s spoštovanjem dostojanstva;
- pravico do svobode misli, vesti in veroizpovedi;
- prepoved zaporne kazni zaradi nezmožnosti izpolnitve pogodbenih obveznosti.

Seznama temeljnih pravic, določenih v Evropski in Medameriški konvenciji, se rahlo razlikujeta, vsi trije omenjeni sporazumi pa se strinjajo glede prvih štirih temeljnih pravic iz zgoraj navedenega seznama. Te štiri temeljne pravice se razumejo kot srž človekovih pravic.

**** Poglej tudi: državljanske in politične pravice, kratitev, restrikcije, omejitve temeljne svoboščine.***

86. Temeljne svoboščine

Temeljne svoboščine se v osnovi ujemajo z državljanskimi in političnimi pravicami.

**** Poglej tudi: državljanske in politične pravice, restrikcije, temeljne pravice.***

87. Tolmačenje (interpretacija)

Tolmačenje je postopek natančnega opisa obsega in vsebine pravnega instituta z namenom njegove uporabe. Na področju človekovih pravic organi nadzora sporazumov izpolnjujejo to funkcijo takrat, ko proučijo pritožbe ali sprejmejo splošni komentar/splošna priporočila o določenih določbah sporazuma.

**** Poglej tudi: jurisdikcija, pravo, splošni komentar, splošno priporočilo.***

88. Učenje človekovih pravic

Izraz učenje človekovih pravic je okrajšava, ki jo moramo razumeti ne samo kot izobraževanje o človekovih pravicah, temveč tudi kot izobraževanje o mednarodnem sodelovanju, razumevanju in miru. UNESCO je 19. novembra 1974

sprejel priporočilo imenovano »Priporočilo o vzgoji in izobraževanju za mednarodno razumevanje, sodelovanje in mir ter spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin«.

Učenje človekovih pravic pa ni nova zamisel, saj jo najdemo že v Splošni deklaraciji človekovih pravic. Generalna skupščina ZN je v preambuli deklaracije razglasila »Splošno deklaracijo človekovih pravic kot skupen ideal vseh ljudstev in vseh narodov z namenom, da bi vsi organi družbe in vsi posamezniki, vedno v skladu s to Deklaracijo, pri pouku in vzgoji razvijali spoštovanje teh pravic in svoboščin ter (...) zagotovili in zavarovali njihovo splošno in resnično priznanje in spoštovanje«. To je bilo tudi vodilo pri oblikovanju 26. člena Deklaracije, še posebej drugega odstavka. Kar nekaj mednarodnih sporazumov je uporabilo vsebino tega odstavka. najpomembnejši so:

- Mednarodni Pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (13. člen, 1. odstavek),
- Konvencija o otrokovih pravicah (29.člen, 1. odstavek),
- Konvencija ZN o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (7. člen) in
- Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (10. člen, alineja c).

Navedeno načelo je prisotno tudi v Afriški listini človekovih pravic in pravic ljudstev, kot tudi v Dodatnem protokolu k Ameriški konvenciji o človekovih pravicah, ki naslavlja ekonomske, socialne in kulturne pravice.

Ker se učenje človekovih pravic pojavlja v številnih uradnih zakonskih dokumentih torej predstavlja obveznost za državo. Že prej navedeno UNESCO-vo priporočilo je razlaga za takšno razumevanje.

Z izrazom »izobraževanje« je mišljen »celoten proces družbenega življenja, v okviru katerega se posamezniki in skupine učijo (znotraj nacionalne in mednarodne skupnosti in v njuno korist) zavestno razvijati celoto vseh svojih osebnih sposobnosti, veščin, nazorov in znanja...« Pojme mednarodno »razumevanje«, »sodelovanje« in »mir« omenjeno Priporočilo razlaga kot »nedeljivo celoto, ki temelji na načelu prijateljskih odnosov med ljudmi in državami z različnimi družbenimi in političnimi sistemi in na spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin...«. Človekove pravice in temeljne svoboščine so »tiste, ki so določene v Ustanovni listini Združenih narodov, Splošni deklaraciji človekovih pravic in Mednarodnem paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah ter Mednarodnem paktu o državljanski in političnih pravicah« še piše v Priporočilu.

Unesco priporoča vsem državam, da naj po predlogih omenjenih dokumentov sprejmejo vodila in načela za oblikovanje nacionalne politike na tem področju izobraževanja. Unescovo Priporočilo nato podrobno razloži področja, ki naj jih vsebuje učenje človekovih pravic: spoštovanje do vseh ljudi in njihovih kultur,

civilizacij ter vrednot, preučevanje glavnih humanitarnih problemov itd. Unescovo Priporočilo se v svojem zadnjem delu govori tudi o pripravi učiteljic/učiteljev in vzgojiteljic/vzgojiteljev, sredstvih in potrebnih materialih. Priporočilo od držav zahteva, da predložijo poročila o ukrepih, ki so jih sprejele za uresničevanje Priporočila.

**** Poglej tudi: Afriška listina človekovih pravic in pravic ljudstev, otrok, priporočilo, poročilo, pravica do izobraževanja, Splošna deklaracija človekovih pravic, Unesco, Unescov odbor za konvencije in priporočila, vsebina in cilji izobraževanja, zagovornik človekovih pravic.***

89. Unesco

7, place de Fontenoy

75352 Pariz (Francija)

Tel : (33) 1 45 68 10 00

Faks : (33) 1 45 67 16 90

E-pošta : clearing-house@unesco.org

spletna stran : <http://www.unesco.org>

Unesco je akronim za United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Organizacija ZN za izobraževanje, znanost in kulturo). Ustanovljen je bil leta 1945 in ima sedež v Parizu, Francija. V preambuli k ustavi so države pogodbenice izjavile:

»Da se vojne porajajo v človekovem umu, zato je prav tam potrebno ustvariti tudi obrambo miru.

Da je bila nevednost o tem, kako živijo drugi, poglavitni vzrok za sumničavost in nezaupljivost med ljudstvi sveta skozi zgodovino človeštva in razlike med njimi so bile vse prepogosto povod za vojne.

Da je bila velika in grozna vojna, ki se je pravkar končala, mogoča zato, ker so bila zanikana demokratična načela dostojanstva, enakosti in medsebojnega spoštovanja človeka, in s propagando ter doktrino neenakosti ljudi in ras, ki je njihovo mesto postavila nevednost in predsodke.;

Da sta razširjanje kulture in izobraževanje človeštva za pravičnost, svobodo in mir nujno potrebna za človekovo dostojanstvo in predstavljata sveto dolžnost, ki jo morajo uresničevati vsi narodi v duhu vzajemne pomoči in skrbi.

Da mir, ki bi temeljil samo na ekonomskih in političnih dogovorih ni mir, ki bi lahko zagotavljal enotno, trajno in iskreno podporo ljudstvom sveta in da mora zatorej mir, če želimo da bo trajen, temeljiti na intelektualni in moralni solidarnosti človeštva.«

Zaradi navedenih razlogov je Unesco izjavil, da je njegov namen »prispevati k miru in varnosti s promocijo sodelovanja med narodi vsega sveta skozi izobraževanje, znanost in kulturo, ter s tem spodbujati univerzalno spoštovanje pravičnosti, vladavine zakona, človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki v skladu z Listino Združenih narodov pripadajo vsem ljudem sveta, ne glede na raso, spol, jezik ali veroizpoved.«

Glavni organi Unesca so: Generalna skupščina (v kateri so delegati vseh držav članic), Izvršni odbor (v katerem so predstavniki 58-tih držav, ki jih izvoli Generalna skupščina) in sekretariat, ki ga vodi generalni direktor. Teoretično bi morala biti v skladu s prvim odstavkom IV. člena delegacija vsake države v Generalni skupščini sestavljena po posvetovanju z Unescovo nacionalno komisijo, ali če takšna komisija ne obstaja, po posvetovanju z izobraževalnimi, znanstvenimi in kulturnimi ustanovami ter telesi.

Generalna skupščina Unesca sprejema konvencije (z dvotretjinsko večino) in priporočila (z navadno večino). V obeh primerih so države zavezane predati vsa besedila, ki jih sprejema Generalna skupščina odgovornim službam znotraj lastne države. Leta 1978 je organizacija uvedla tudi proceduro za preučevanje kršitev človekovih pravic, ki so v okviru pristojnosti organizacije, vključno z izobraževanjem.

**** Poglej tudi: Mednarodni urad za izobraževanje, Mednarodna konferenca o izobraževanju, mednarodna organizacija, nediskriminacija, osnovno izobraževanje, priporočilo, pravica do izobraževanja, svoboda izobraževanja, tehnično in poklicno izobraževanje, učenje človekovih pravic, Unescov odbor za konvencije in priporočila, višješolski/visokošolski učitelj, vsebine in cilji izobraževanja, vzgojitelj/učitelj.***

90. Unescov odbor za konvencije in priporočila

7, place de Fontenoy
75352 Pariz (Francija)
tel : (33) 1 45 68 10 00
faks: (33) 1 45 67 16 90
E-pošta : clearing-house@unesco.org
spletna stran : <http://www.unesco.org>

Odbor je leta 1978 ustanovil Unescov Izvršni odbor (Sklep 104EX/3.3) in je namenjen obravnavi pritožb glede kršitev človekovih pravic v okviru vsebin, ki jih pokriva Unesco. Gre za vsebine s področij izobraževanja, znanosti, kulture, informatike in komunikacij. Odbor obravnava vse kršitve Unescovih sporazumov, kakor tudi kršitve instrumentov ZN.

Odbor sprejema in pregleduje sporočila posameznikov, skupin ali nevladnih organizacij, ki so same žrtev kršitev človekovih pravic ali so bile priča tovrstnim kršitvam. Nanje se obračajo učitelji, učenci in njihovi straši, novinarji, raziskovalci, umetniki ipd. Vloge za obravnavo so posredne. Sporočila morajo biti naslovljena na generalnega direktorja Unesca, ki jih nato posreduje Odboru. Pritožbe, oziroma v tem primeru sporočila, morajo zadostiti številnim pogojem. Procedura obravnave je zaupna, njen cilj pa je najti prijateljsko rešitev spora, ki pa mora »biti v službi promocije človekovih pravic znotraj Unescovih kompetenc«.

**** Poglej tudi: človekove pravice, sporočilo, svoboda izobraževanja, Unesco, zahteva za obravnavo.***

91. Unicef

3 United Nations Plaza

10017 New York, USA

Tel : (1 212) 326 70 00

Faks : (1 212) 326 70 00

Spletna stran : <http://www.unicef.org>

Unicef je akronim za United Nations Children's Fund (Sklad ZN za otroke). Ustanovila ga je Generalna skupščina ZN leta 1946. Upravlja ga 36-članski Izvršni odbor. Generalnega direktorja imenuje Generalni sekretar ZN. Unicefova naloga je zaščita pravic otrok, zato je v tesni povezavi z Konvencijo o otrokovih pravicah. Unicefovo poročilo iz leta 1999 z naslovom Položaj otrok v svetu, je posvečeno pravici do izobraževanja.

**** Poglej tudi: Generalna skupščina ZN, Odbor za otrokove pravice, osnovno izobraževanje, otrok, učenje človekovih pravic, vsebina in cilji izobraževanja.***

92. Uradni dokument

Uradni dokument je splošni termin, ki se uporablja, za označevanje dokumentov, ki se ukvarjajo z določeno temo. Tako na primer izraz »uradni dokumenti za zaščito človekovih pravic«, označuje vse zakonsko omejevalne dokumente, kot so sporazumi in priporočila.

**** Poglej tudi: deklaracija, konvencija, pakt, protokol, priporočilo, resolucija, sporazum.***

93. Ustanovna listina Združenih narodov

Je sporazum, ki je bil 26. junija 1946 podpisan v San Franciscu (ZDA) in s katerim je bila ustanovljena Organizacija združenih narodov. V preambuli Ustanovne listine so države članice potrdile svojo odločenost:

»da obvarujemo bodoče rodove pred strahotami vojne, ki je dvakrat v življenju našega rodu prizadejala človeštvu nepopisno trpljenje,

da znova potrdimo vero v temeljne človekove pravice, v dostojanstvo in vrednost človeške osebnosti, v enakopravnost moških in žensk, kakor tudi v enakopravnost narodov, velikih in malih,

da pripomoremo k socialnemu napredku in k boljšim življenjskim pogojem v večji svobodi,

biti strpni in živeti skupaj v miru drug z drugim kakor dobri sosedi in sprejeti načela in določiti načine, ki bi zagotovili, da se oborožena sila ne bo uporabljala, razen če je to v splošnem interesu.«

Človekove pravice so predmet številnih členov te Listine:

1. člen:

»Cilji Združenih narodov so:

1. (...)
2. *razvijati med narodi prijateljske odnose, sloneče na spoštovanju načela enakopravnosti ljudstev in njihove samoodločbe, ter izvajati tudi ukrepe za utrditev svetovnega miru,*
3. *uresničevati mednarodno sodelovanje s tem, da se rešujejo mednarodni problemi ekonomske, socialne, kulturne ali človekoljubne narave, kakor tudi s tem, da se razvija in spodbuja spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse ljudi, ne glede na raso, spol, jezik ali vero.«*

V 13. členu so našete številne funkcije in pooblastila Generalne skupščine, 62. člen pa je posvečen nalogam Ekonomskega in socialnega sveta. Posebno pozornost zasluži 55. člen, kjer je zapisano:

»da bi se ustvarili pogoji za stalnost in blaginjo, ki sta potrebni za mirne in prijateljske odnose med narodi, sloneče na spoštovanju načela enakopravnosti ljudstev in njihove samoodločbe, naj se Združeni narodi zavzamejo za:

(...)

c) splošno in dejansko spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse ljudi, ne glede na raso, spol, jezik ali vero.«

Na temelju teh načel je bil ustvarjen sistem ZN za zaščito človekovih pravic. Prav tako moramo omeniti, da so se s sprejemom Ustanovne listine ZN razveljavili vsi predhodni sporazumi. V 103. členu je poudarjeno, da »če je navzkrižje med obveznostmi članov Združenih narodov po tej Ustanovni listini in med njihovimi obveznostmi po kateremkoli drugem meddržavnem dogovoru, prevladuje njihove obveznosti po tej Ustanovni listini.«

**** Poglej tudi: Ekonomski in socialni svet ZN , Generalna skupščina ZN, Meddržavno sodišče, Odbor za človekove pravice, priporočilo, resolucija, splošna, Splošna deklaracija človekovih pravic, Visoki komisar za človekove pravice.***

94. Ustava

Ustava je najvišji pravni akt v strukturi pravnih aktov neke države. Ustavo lahko sprejme ustavodajna skupščina ali pa je sprejeta na referendumu. V ustavi so navedena osnovna pravila države, ustvarjena je hierarhija javne oblasti in določene njene odgovornosti ter odnosi med različnimi državnimi organi. Človekove pravice in temeljne svoboščine so običajno priznane v ustavi države in pogosto je navedena jasna zveza s Splošno deklaracijo človekovih pravic ali pravicami iz deklaracije. Potrebno je opozoriti, da se ustavodajna pogodba Mednarodne organizacije dela (ILO) tudi imenuje ustava, čeprav gre dejansko za mednarodno pogodbo.

**** Poglej tudi: Mednarodna organizacija dela (ILO), sporazum, Splošna deklaracija človekovih pravic.***

95. Varnostni svet ZN

Varnostni svet je eden od temeljnih organov ZN. Njegova naloga je vzdrževanje in ohranjanje svetovnega miru in varnosti. Sestavlja ga 15 članov, pet izmed njih ima stalno članstvo. Stalne članice so Francija, Kitajska, Rusija, Velika Britanija in ZDA. Ostale člane voli Generalna skupščina za obdobje dveh let. Svet sprejema svoje odločitve s soglasjem devetih članov. Njegove odločitve se imenujejo resolucije. Pri najpomembnejših resolucijah ima peterica stalnih članov pravico do veta. Če ena ali več izmed njih uporabi pravico veta, to pomeni, da resolucija ne more biti sprejeta.

Prav zaradi njegove naloge vzdrževanja svetovnega miru in varnosti ima Varnostni svet veliko nalogo: doseči to s politično mediacijo med sprtimi državami in z vsemi sredstvi razen z uporabo sile (prekinitev diplomatskih in ekonomskih zvez, komunikacij ipd.). Lahko se tudi odloči za uporabo sile s ciljem vzpostavi-

tve miru. Čeprav področje človekovih pravic ni stvar mandata VS, se lahko leta odloči za ukrepe tudi na tem področju, če masovne kršitve človekovih pravic ogrožajo mednarodno varnost in mir. Na takšni osnovi sta nastala Mednarodna kazenska tribunala za bivšo Jugoslavijo in Ruando. * Poglej tudi: Generalna skupščina ZN, Meddržavno sodišče, Mednarodni kazenski tribunali, mednarodno humanitarno pravo, Organizacija združenih narodov, resolucija.

96. Visoki komisar za človekove pravice

UNHCHR

8-14, avenue de la Paix

CH-1211 Geneva 10 (Switzerland)

Tel : (41 22) 917 90 00

Faks : (41 22) 917 90 16

E-pošta : webadmin.hchr@unog.ch

spletna stran: <http://www.unhchr.ch>

Institut visokega komisarja za človekove pravice je ustanovila Generalna skupščina ZN leta 1993 in s tem združila dve obstoječi telesi: Urad visokega komisarja za človekove pravice in Center za človekove pravice. Visokega komisarja za človekove pravice imenuje Generalni sekretar ZN. Visoki komisar svoja poročila predaja neposredno Generalnemu sekretarju. Njegova glavna zadolžitev je promocija in zaščita človekovih pravic, nudenje tehnične pomoči državam s področja človekovih pravic, vzpostavljanje dialoga med vladami in koordinacija aktivnosti ZN na področju človekovih pravic.

*** Poglej tudi: Generalna skupščina ZN, Organizacija združenih narodov.**

97. Višješolski/visokošolski učitelj

Priporočilo, ki ga je sprejel Unesco 17. novembra 1997, govori o pogojih višješolskega/visokošolskega učiteljskega osebja. To priporočilo je dopolnilo k Poročilu, ki je bilo sprejeto 5. oktobra 1966, in ki je obravnavalo status učiteljev na vseh ostalih nivojih izobraževanja. Višješolsko/visokošolsko izobraževanje vključuje študijske programe, izobraževanja in raziskovanja, ki jih nudijo univerze in druge organizirane izobraževalne ustanove po srednješolskem izobraževanju. Unescovo Priporočilo opredeljuje kot višješolsko/visokošolsko učiteljsko osebje »vse tiste osebe v institucijah ali programih višješolskega izobraževanja, ki sodelujejo pri poučevanju in/ali štipendiranju in/ali raziskavah in/ali zagotavljajo izobraževalne storitve za študente ali skupnosti na splošno«.

Priporočilo našteva osnovne smernice, cilje in politiko višješolskega izobraževanja. Določa pravice in obveznosti izobraževalnih ustanov in posebej poudari njihovo neodvisnost kot »potrben pogoj«, da lahko izpolnijo svoje obveznosti. Nadalje opredeli pravice in svoboščine učiteljskega osebja, posebno njihove akademske svoboščine:

- svoboda znanja in razprave brez bojzani do predpisane doktrine,
- svoboda izvajanja raziskav ter širjenja informacij in znanj,
- svoboda izražanja in mnenja,
- institucionalna neodvisnost,
- svoboda sodelovanja v aktivnostih strokovnih ali akademskih organizacij.

Priporočilo našteje tudi obveznosti in delovne pogoje višješolskih učiteljev. Seznam mednarodnih uradnih dokumentov, ki se nanašajo na pogoje učiteljskega osebja, je v dodatku.

**** Poglej tudi: Mednarodna organizacija dela, Odbor za svobodo združevanja Mednarodne organizacije dela (ILO), priporočilo, Unesco, Unescov odbor za konvencije in priporočila, vzgojitelj/učitelj, zagovornik človekovih pravic.***

98. Vsebina in cilji izobraževanja

Vprašanje ciljev izobraževanja je naslovila že Splošna deklaracija človekovih pravic. Drugi odstavek 26. člena Splošne deklaracije človekovih pravic govori takole: »Izobraževanje mora biti usmerjeno k polnemu razvoju človekove osebnosti in utrjevanju spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Pospeševati mora razumevanje, strpnost in prijateljstvo med vsemi narodi in med rasami in verskimi skupinami ter pospeševati dejavnost Združenih narodov za ohranitev miru«.

Ta definicija je uporabljena v številnih sporazumih o človekovih pravicah, kot sta npr. Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (13. člen 13, 1. odstavek) in Konvencija o otrokovih pravicah. Slednja govori v 1. odstavku 29. člena, da mora biti izobraževanje otrok usmerjeno:

- »k popolnemu razvoju otrokove osebnosti, nadarjenosti ter umskih in telesnih sposobnosti;
- h krepitvi spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter načel, določenih z Ustanovno listino Združenih narodov;
- h krepitvi spoštovanja do otrokovih staršev, njegove kulturne identitete, jezika in vrednot, nacionalnih vrednot države, v kateri otrok prebiva, države, iz katere morda izhaja, in do civilizacij, različnih od njegove;
- k pripravi otroka na odgovorno življenje v svobodni družbi, v duhu razumevanja, miru, strpnosti, enakosti med spoloma in prijateljstva med vsemi

narodi, etičnimi, narodnimi in verskimi skupinami in osebami staroselskega porekla;

- h krepitvi spoštovanja do naravnega okolja«.

Ta odstavek je podrobno razložil Odbor za otrokove pravice v svojem Splošnem komentarju št. 1, 29. člen, 1. odstavek: Cilji izobraževanja (17. april 2001, CRC/GC/2001/1).

Vsebino izobraževanja obravnavajo številni sporazumi, ki se ukvarjajo z odpravo vseh oblik diskriminacije. Tako 7. člen Konvencije ZN o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije zahteva od držav pogodbenic, da »se obvežejo, takoj in učinkovito ukrepati, posebej še, kar zadeva pouk, izobraževanje, kulturo in informacije, z namenom odpravljati predsodke, ki vodijo k rasni diskriminaciji,...«. Podobno Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk obvezuje države pogodbenice, da morajo sprejeti vse primerne ukrepe za »odpravo tradicionalnega pojmovanja vloge moškega in ženske na vseh stopnjah in v vseh oblikah izobraževanja s spodbujanjem oblikovanja mešanih oddelkov in drugih vrst izobraževanja, ki bi lahko prispevale k uresničitvi tega namena, zlasti pa z revizijo učbenikov in šolskih programov ter prilagajanjem učnih metod«. (10. člen, alineja c).

**** Poglej tudi: Ameriška konvencija o človekovih pravicah, otrok, Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, Odbor za odpravo diskriminacije žensk, Odbor za odpravo rasne diskriminacije, Odbor za otrokove pravice, pravica do izobraževanja, splošni omentar, tolmačenje, učenje človekovih pravic.***

99. Vzgojitelj/učitelj

Mednarodni Pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah je opredelil pojem učiteljice/učitelja in vzgojiteljice/vzgojitelja. Države pogodbenice tega Pakta tudi priznavajo, da je potrebno »..nenehno izboljševati materialne pogoje učnega osebja.« (13. člen, 2. odstavek, alineja e).

Unesco in ILO sta pripravila pomembno skupno priporočilo, sprejeto 5. oktobra 1966, ki se nanaša na status in pogoje učiteljev. Obseg tega priporočila je dokaj širok, saj vključuje »vse tiste osebe v šolah, ki so odgovorne za izobraževanje učencev«, in velja za

- vse izobraževalne ustanove: javne ali zasebne,
- vse nivoje izobraževanja: vrtce, osnovne, srednje šole in
- vsa področja, ki jih pokrivajo uradne ustanove: splošno izobraževanje, umetnost, tehnično in strokovno izobraževanje

Izjema je visokošolsko oz. univerzitetno izobraževanje, ki ga obravnava poseben tekst, ki ga je Unesco predstavil posebej (Priporočilo o statusu visokošolskega in univerzitetnega učiteljskega osebja z dne 11. novembra 1997).

Priporočilo priznava »odločilno vlogo visokošolskega učiteljskega osebja v višjem izobraževanju«. Našeste številne konvencije, ki jih je sprejela ILO, in se nanašajo nanje, predvsem Konvencijo o svobodnem združevanju in zaščiti pravice do organizacije, Konvencijo o uporabi načel o pravicah organiziranja in kolektivnega dogovarjanja, Konvencijo o enakem nagrajevanju moške in ženske delovne sile za delo enake vrednosti ter Konvencijo o diskriminaciji pri zaposlovanju in poklicih. Razen naštetega Priporočilo nakazuje nadaljnje direktive za aktivnosti, ki naj spodbudijo države pogodbenice. Gre za strokovno izobraževanje, osebni razvoj učiteljic in učiteljev, zaposlitev in kariero, pravice in obveznosti, ravnanje, socialno zavarovanje itd.

**** Poglej tudi: Mednarodna organizacija dela, Odbor za svobodo združevanja ILO, osnovno izobraževanje, priporočilo, tehnično in poklicno izobraževanje, Unescov odbor za konvencije in priporočila. visokošolsko/univerzitetno izobraževanje, zagovornik človekovih pravic.***

100. Zagovornik človekovih pravic

Deklaracijo o pravicah zagovornikov človekovih pravic je sprejela Generalna skupščina Združenih narodov 9. decembra 1998 in z njo potrdila pravico »vsakega posameznika in skupine posameznikov do pospeševanja in prizadevanja za zaščito in uresničevanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin na državni in mednarodni ravni«. Deklaracija ne opredeli statusa zagovornikov človekovih pravic, ampak ponovno potrdi pravico vsakega posameznika, da prispeva k pospeševanju človekovih pravic s stalno ali občasno dejavnostjo in v smislu, da ji/mu daje določeno varstvo. Tako je smiselno smatrati učitelja človekovih pravic kot zagovornika človekovih pravic, ker zagotavlja aktivistom človekovih pravic potrebno izobraževanje. Posebna vprašanja zagovornikov človekovih pravic obravnava posebni predstavnik Generalnega sekretarja ZN in Komisija za človekove pravice.

**** Poglej tudi: človekove pravice, deklaracija, Generalna skupščina ZN, učenje človekovih pravic.***

101. Zahteva za obravnavo

Samo dejanje vložitve pritožbe na mednarodno telo, pristojno za izražanje svojih pogledov na področju pritožbe, imenujemo zahteva za obravnavo. Gre za

splošen pojem, ki se uporablja pri vlaganju pritožb na vsa telesa, ki se ukvarjajo z zaščito človekovih pravic. Pritožijo se lahko posamezniki ali država. Govorimo o zahtevi za obravnavo pri Komisiji za človekove pravice, pri Medameriški komisiji za človekove pravice ipd. O samozahtevi za obravnavo govorimo takrat, kadar telo samo sebi vloži pritožbo o določeni temi. To se lahko zgodi pri Komisiji za človekove pravice.

**** Poglej tudi: peticija, pristojnost, prošnja, reklamacija, sporočilo.***

Kronološki pregled najpomembnejših dokumentov, ki so omenjeni v leksikonu

1945	26. junij: Ustanovna listina ZN 26. november: Konvencija za ustanovitev Unesca
1948	10. december: Splošna deklaracija človekovih pravic
1949	5. maj: statut Sveta Evrope
1950	4. november: Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin
1960	14. december: Unescovo Priporočilo proti diskriminaciji v izobraževanju 14. december: Unescova Konvencija proti diskriminaciji v izobraževanju
1961	18. oktober: Evropska socialna listina
1963	25. maj: Ustanovna listina Organizacije afriške enotnosti
1965	21. december: Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije
1966	5. oktober: Unesco/ILO priporočilo o statusu učiteljev 16. december: Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah 16. december: Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah 16. december: Prvi fakultativni protokol k Mednarodnem paktu o državljanskih in političnih pravicah
1969	23. maj: Dunajska konvencija o pogodbenem pravu 22. november: Ameriška konvencija človekovih pravic
1974	19. november: Unescovo Priporočilo o izobraževanju za mednarodno razumevanje, sodelovanje in mir ter učenje za človekove pravice in temeljne svoboščine
1977	Splošno priporočilo št. 5 Odbora za odpravo rasne diskriminacije v zvezi z 7. členom konvencije
1978	Odločitev 104EX/3.3 Unescovega Izvršnega odbora za ustanovitev Odbora za konvencije in priporočila

1979	18. december: Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk
1981	27. junij: Afriška listina človekovih pravic in pravic ljudstev
1984	10. december: Konvencija proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja
1989	10. november: Unescova Konvencija o tehničnem in poklicnem izobraževanju 20. november: Konvencija o otrokovih pravicah 15. december: Drugi fakultativni protokol k Mednarodnem paktu o državljanskih in političnih pravicah
1993	Splošni komentar št. 22 Odbora za človekove pravice o svobodi vesti, misli in veroizpovedi
1994	Splošni komentar št. 5 Odbora za ekonomske, socialne in kulturne pravice ki se nanaša na pravice hendikepiranih oseb.
1997	11. november: Unescovo Priporočilo o statusu osebja v visokem šolstvu
1998	9. junij: Protokol k Afriški listini človekovih pravic in pravic ljudstev o Afriškem sodišču za človekove pravice in pravice ljudstev. 9. december: Deklaracija ZN o pravicah zagovornikov človekovih pravic
1999	6. oktober: Dodatni protokol k Konvenciji o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk Splošni komentar št. 11 Odbora za ekonomske, socialne in kulturne pravice: Akcijski načrt za osnovno izobraževanje (14. člen) Splošni komentar št. 14 Odbora za ekonomske, socialne in kulturne pravice o pravici do izobraževanja (13. člen)
2001	17. april: Splošni komentar Odbora za pravice otrok: Cilji izobraževanja (29. člen, 1. odstavek)

